

УСПЕЊА

знање • веровање
 стварање • вредновање

Грчки драматичар Аристофан, у комедији *Облакиње*, исмејава мудровање (науковање) једног од највећих интелектуалаца, великог филозофа Сократа, који је својим учењем, на градском тргу, критички преиспитивао свакодневље, најнепосредније критиковао свакидашњи живот.

Мунен пак наводи Маутнера: 'Да је Аристотел живео у племену Дакота, његова логика би другачије изгледала'.

Однос према суштини интелектуалца неретко подсећа на Аристофанов и Маутнеров.

Ко је, дакле, интелектуалац?

У Америци је овај појам од његовог појављивања 1898. или 1930. обично употребљаван погрдно ('такозвани'). Типичан српски интелектуалац 'ухапшен' је историјом.

Интелектуалац је пак себе увек сматрао на неки начин изабраним. Бити у систему, бити успешан, бити аутентичан, стварати знање; но и сукобљен сам са собом - ето његове мисије и у двадесет првом веку, ако не буде сведен на друштвену функцију 'будале' (како је предвидео Ралф Дарендорф).

ПОЕЗИЈА

Гојко Ђого
 Небојша Деветак
 Мирослав Цера
 Михаиловић

ПРИЧЕ

Ђорђо Манганели
 Милорад Ђурић
 Сунчица Денић

ЕСЕЈИ

Александар Б. Лаковић
 Горан Станковић
 Милан С. Димитријевић

РАЗГОВОР СА

Љубишом Ристићем

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
 "РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ"

30 82
 УСПЕЊА
 2009

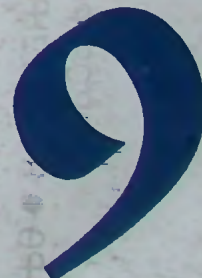
100007961,9

ЛЕОБОВАЦ

COBISS

№

Небојша Деветак БАЛКАН

*Већ вековима овде се нико не ѿрезни
Усијајао је ваздух, ма колико да се ѿровеиѿрава*

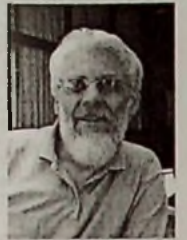
*На ѿрвом смо ѿглављу
А лисѿови књиѿе су већ ѿочели да ѿруну
Избледеле речи се осѿијају у ѿрах
Безличне као ѿеѿео у урни*

*Све је неизвесно
Од чекања окошѿиали нам зѿлобови
По кожи чиреви се шѿре
А ѿишѿамо се шѿиа ће биѿи с нама*

*Ово је Пенелойино ѿлеме
Шѿио саѿикано, у недоѿлед, изнова ѿка
Ово је Скадар на Бојани
Шѿио се од соѿсѿивеноѿ једа
разѿрађује*

*Само овде слѿи ѿесниши
О бунама и раѿѿовима ѿевају*

*Само овде врелу жеравицу
Са длана на длан расѿирујемо
А да не знамо шѿиа ћемо са ѿим
жаром
Који на крају ѿѿак зѿасне
Као шѿио се и сами зѿасимо
Крај визанѿијски ѿлавоѿ ѿламена вошѿанише*

Татјана Делибашић

УНУТРАШЊИ ЧОВЕК

Унутрашњи човек је мистичар и мислилац, човек двојник, биполарник, реално и ирационално биће, сасвим магично јер зрачи, испијава из своје ништавности тајну у необожено ништавило и суровост света. Та способност ствара илузију смеха у његовој озбиљности, надмоћност у односу на профану глупост, супрематију над спољашњом вредношћу и комуникацијом која је вербална, гестуална, ономатопенчна, на тромеђи опстанка успеха и угледа. Невидљиви егзибиционизам унутрашњег човека ескалира у крику, слободан или уобличен писмом несвесно у интелектуално-уметничку твар, траг који потврђује његову егзистентност или тежину бивања у хтонско материјалном ковитацу, у садашњости и историјској јасности бронзане бистоликости која обједињује сва времена и дела у њима.

Ако и предвиђа будућност и има дар пророковања, визионарску друштвеност, унутрашњи човек то чини у шифрама, синтагмама и бојама које ће се тек после њега установити као истините, антиципирајуће. Он настоји да се узвиси, често и левитира изнад догађајног мноштва појавности, хистеричне доконости и шупљине везане за неосвешћени идентитет и делање на њему. Фама око личности-јединке мора бити раширена а она подразумева кретање, акцију као принцип, што је у супротности са књижевном контемплацијом и “надоградњом” знања које је и усуд и моћ. Ту је и мера за меру у несамерљивом, у различитости исказа и израза, вавилонском пресликаном синдрому пометње који живи као најпродаванија књига свих култура. Бука и бес савремености, електронско и интелектуално с укрштеним мачевима, дадаизам продубљених, муцање кривих и преплашених вишим, теоријски језик конструкције, шизофрених система и научених напамет, гласноговорних опасних идеја из којих цури крв, стварају се војници правца, редови анђела који из небеса мистичара, узглавља, окамењени, с фасада посматрају време и људе, подсећају свет на доброту и самим својим изгледом као синонимом за њену светлост. Минут ћутања апсолутне тишине (сваке нед-

еље ваљало би прописати свету да поразмисли о учињеном или намераваном), за крај погрешног.

Јозеф К. тај најунутрашњији унутрашњи човек у концентричним круговима Кафкине интуиције надкрилио је двадесети век својом самотном тугом и унутрашњим страховима који су га приморали да чује своје кораке, како би рекао Октавио Паз “у улици другој у којој кораке своје чујем”, прогоњен позивима и неспокојем, на крају убијен, крив без истинске кривице. Франц Кафка је убио свог двојника Јозефа К. - унутарњег, а овај хамлетовски новим духом наоблачио европски простор скулптурних и замковитих метрополиса питањем “зашто”. Зашто стварни јунак процеса другости, тескобе, перипетија породично-вереничких, тих грађанских облигација, интелектуалне интима с Максом Бродом и Густавом Јаноухом, преврнут као буба у “преображају” у односу на спољашност није за живота објавио своја ремек-дела везаних за лавиринтолошко човеково кретање у спољашњем и унутрашњем, у субјективном времену и објективном простору, у вертикалном и хоризонталном бивствовању надомак “експресионистичког првог пожара” који ће се распламсати и увести смрт као главног јунака на позорницу јавног.

Гојко Ђого КЛУПКО

Чешљај петљај преди вежи
и намотавај око каменчића у недрима
годину за годином, од јутра до сутра,
док има пређе
док се вретено окреће.

Клупко расте расте
а ја се смањујем,
њему тесно мени тешко.
Нећу више да га храним својим месом
и појим муљем из лобање.

Оплешћу му венац од сламе
од магле и паветине
од опалог лишћа од отпадака живог живота.

Могу му подметнути
дроњке дечјих снова
и плетеницу од репа
мртвог коња,
брига ме шта воли и не воли,
неће цркнути од глади.

Могу га у воду бацити
и шутнути под облаке
али не могу да прекинем
уже што нас веже.

У његове узле зауздавам
буннику и чемерику,
љубави које морам да прећутим
и псовке које морам да прогутам,
све што до речи не може да дође
а у мени ропће
кад устајем и лежем.

Игре

Ђорџо Манаганели

Превео са италијанског: Милисав Савић

ДВАДЕСЕТ И ДЕВЕТ

Шта ви радите на овом месту?", рече зачуђени глас старијем господину, у тамном оделу, и са бесмисленим кишобраном у руци. "Како?", огласи се страним акцентом стари господин. "Али да ли сте мртви?", настави, више збуњен него изнервиран младић, природно пун поштовања за старе. "Чекајте", додаде и приближи се другом младићу који је намеравао да помери крупну клупчад од влакнасте, лаке материје. Стари господин примети да су двојица младића у истој портирској плавкастој униформи, мало простачкој, није могао а да то не узме у обзир. Други се чувар приближи старом човеку баш драматично: "Слушајте, ово је врло озбиљно, рече, "овде нико не улази жив". "Јесам ли у паклу?" упита, без сарказма, али с великом знатижељом стари господин, "сад је два по поноћ и", провери на сату, "и сутра морам да устанем рано." "Онда мора да је овде завршио сањајући", рече први другом чувару. "Да га убијемо?" "Јеси ли луд?" повика други. "Убити професора?" "Тхе, али немој ми рећи да ово није једна лепа петљавина. Сада је он све видео. Да га пошаљемо натраг?" Професор их је гледао пажљиво, као да их није и јесте разумео. "Јеврејин, а?" упита, са срдачним изразом, први стражар. Господин потврди. "Овде је потребно уклањање", прошапута други. "Тренутак", одговори први са благим миланским акцентом. Обрати се старијем господину. "Знате ли где сте?" Господин одговори двосмислено покретом главе. Затим додаде: "Али овде сам стигао случајно, пролазећи у сну." Један други глас сиђе са гвоздене ограде. "Требају ми инцестиии!" "О богови, инцести", рече други, и потрча према својим огромним клупчадима. "Да ли сте разумели?", младић погледа старог с дубоким поштовањем. "Сада се вратите да лалате, али већ сте наш. "На господиновом лицу прелете сенка осмеха. "Гледајте, дању нећете знати ништа, али ноћу, сада, знате све. И онда, не можемо вас пустити да лутате, насумице. Разумете?" И од онда професор, ноћу чини делиће снова богате господе, између шаљивих и претећих.

За Ђорџа Манаганелија (Giorgio Managanelli, 1922-1990) Итало Калвино је написао да је "најиталијански писац и у исто време најизолованији у италијанској литератури". За његову најпознатију збирку прича *Centuria*, Калвино је истакао: "Ова збирка садржи на малом простору велику и пријатну библиотеку; она у ствари обухвата сто романа река, али на анаморфичан начин да се читаоцу чини као да су приче настале у журби, као текстови с мало и ретких редова".

Манаганели је припадао чувеној групи 63. Своју поетику образложио је у књизи индикативног наслова *Књижевност као лаж*. Све његове приче варијација су познатих тема из "митологије зла". Нема у њима натуралистичких описа нити започињу и завршавају у реалистичком кључу. Главни елемент његовог приповедања је игра (игра речима, формом, смислом).

ДВАДЕСЕТ ДВА

Малчице кратковид господин, с дефектом у изговору, који пуши лулу, станује у истој палати у којој станује ћутљива госпођа, резервисана, мршава и у основи млада. Господин и госпођа живе у достојанственој самоћи, иако кућа госпође пати од претеране уредности а кућа господина због неуредности. Срећу се сваког дана, један брзи и обични сусрет, с незнатним осмехом, поздрав полуотворених уста. Свако је мислио различито о присутности другог. Без фантазирања, без љубави, и упркос свему дуго. Свако је малчице али не непријатно узнемирен присутношћу

у другог. Ниједно од њих двоје није никад помислило да једно толико обично познанство може постати врло особит и пријатељски дијалог. Они, у ствари, не желе ни да се упознају ни да разговарају. Ипак, проблем, апсолутно минимални, који свако од двоје представља за другог, не престаје да ремети, занемарљиво и стално, њихове животе. Свако од њих двоје, стога, покушао је да разуме шта се стварно догодило, како је почела ова замишљена учесталост и шта то означава ово узнемиравање, ова брига коју свако представља, и зна да представља, у животу другог. У ствари, свако зна да је други на неки начин дирнут, окрзнут, и држи до овог споја као до чудновате загонетке.

Госпођа је закључила да малчице кратковиди господин испољава знаке привиђења. Промисливши пажљиво, у тишини, она је у овом лицу, ходу, покрету руку, чак и у извесном капуту, могла да препозна трагове одавно несталих особа, неповратних и драгих; и рекла је себи, мало осмехнута мало сузна, да је то човек кога је волела и изгубила. Малчице кратковиди човек покушао је да промени своју сатницу, маршруте, навике, да не би више сусрео ћутљиву госпођу, а да би протумачио присутност. Силно је патио, лишен смисла. Али као везан за ову госпођу незнатном, не и пресецивом везом, нечим што повезује најиздвојенија и најнепознатија места њиховог бивствовања. Ова веза није љубав, већ нешто између стида и посебне наклоности. Обоје то знају, али не признају; сваки њихов обични сусрет безазлена је крађа, и тражи опроштај.

СЕДАМ

Господин у тамном оделу, опрезан и замишљен у ходу, зна да га уходи. Нико му то није рекао, нема ниједног доказа, ипак он зна, посве сигурно, да га неко уходи.

Не зна ништа о уходи, али зна да је ухођење скорашње, да је образложиво, мада недокучно свима, а обавља се брижљиво и упорно. О овом ухођењу он зна мало: понајпре, мање га уходи кад је напољу, у мноштву, него кад је у кући; не жели да каже да се ухођење успорава, да уходу спречавају многи, већ се смањује док се мења простор у којем се одвија; потом, зна да је ухођење брзо и будући да је спор, неизбежно га стижу; чак су га већ стигли и требало би да се деси оно што не може а да се не догоди кад се неко

стигне - шта то, он то не зна; али зна да га уходи никад неће стићи, чак и ако се он заустави на некој клупици, наводно да чита новине, посве предат и небрањено приправан. Ухода зна да би, стигавши га, престао то да буде, да је, тако замишљен, могућ само као ухода. Када је у својој кући, шум листова надгласује да би се чуо. На јави, у овој неоспорној и прастарој подели страна, ухођени, иако себе познаје као неухватљивог, неодагнано појми да је мета. Мета се пита да ли је ухода несрећан, будући да је за обојицу, ужасно условљених, задатак неизводљив. Размишља о начину да све изненада изокрене и почне да уходи уходу.

Приповедач и романијер Милисав Савић нашу културу задужује и као антологичар и књижевни преводилац. Зналац више страних језика осим као преводилац јавља се и као приређивач, аутор предговора и поговора, и као коментатор, одабирајући оно најбоље што дају српска и светска проза. Издвајају се његове Модерна светска мини прича и Најлепше српске приче.

У овом броју с тога са задовољством доносимо прегршт прича Ђорђа Манганелија у његовом избору и преводу.

У граду којим влада, пре или касније, заљубљују се сви људи у Принцезу Крвопију да би је на двору запросили. Она никад не каже не, али постави просиоцу једно питање: неки пут сложено, неки пут просто,

управо питање за основце. У сваком случају, удварач неизбежно направи грешку, можда безначајну, али довољну да буде погубљен. Дан касније, нови кандидат неће бити другачије судбине. Принцеза је стварно нежна, осећајна, и ништа друго не би желела него да се уда за скоројевића и сиротог, и да се мане наметнутог посла. Заправо, да слуша Краља Крвопију, који јој сугерише питања, процењује решења и указује јој на неизбежне грешке, а истовремено наређује погубљење непромишљеног удварача. Али и Краљ Крвопија проклиње свој жалобан посао, уместо да чита класике, путује у потреси за старим заборављеним црквама и књигама. Не би да убија, често плаче са својом драгом Принцезом, принуђеном да га слуша.

Распитује се о броју и начину убијених и када му Краљ опише страшне судбине несмотрених, он слуша одобравајући, као да је тако желео, и на крају честита Краљу, који потресен чупа косу и проклиње себе и Цара. Заправо Цар људескара воли лов, добру и масну храну, вино и песме после вечере; игра се са псима и мачкама, дарезљив према сиромашнима; али и он мора да слуша. Сваког месеца напушта замак и упућује се право у планине, испред пећине у коју се не усуђује да уђе; али, заустављен на прагу и разглашава број, место и начин убијених. Изнутра одговара глас режањем и мукањем, и могао би то бити чак глас змаја, или вулкана, или утваре. Зачуђујуће, утиша се у неку врсту доброћудљивог мрмљања. Тада Цар огрнут плаштом опет се упути према замку, питајући се кога он то слуша, демона или бога, истог кога слуша демон који слуша бога или бог кога је демон учином робом.

У овој улици, у кући на углу, станује Убица; управо наспрам станује Лопов, мало даље Заљубљени и, управо на крају, живи, сама, Краљица. Дан је мрачан, и сунце нема жељу да се пробије у ову улицу; зацело, ово је управо јад-

на улица. Убица је миран човек, и био би доброћудан и пријатељски расположен, да га није закупила ова професија коју он, уосталом, воли. Природно, никад никог није убио, мада му је дан сасма посвећен плановима зверских убистава. У својој кући прикупио је свакојако оружје, којим не зна да рукује. За све ово, он прима скромну пензију, адресирану на Господин Убица. То што је Убица, омогућава му извесна искуства, иначе би му била ускраћена: осећај кривице, страх да ће бити откривен, потреба да избрише сваки траг, кајање и нада у коначно отрежњење, признање своје грешке. Излази само ноћу, сигуран да нико није на улици: воли кишне ноћи. Да би преживео, узда се у уљудност лопова, неукаљаног крађом, мада спре-

ног на све што му Убица наложи. Лопов је мршав, нежан, ћутљив; може се пришуњати мачку а да га не примети. Руке су му безгрешне, елегантне, ефикасне; али никад неће украсти; он воли овај спој поноса и несигурности, ту баштину лопова. И стално спреман на бекство, храбар

је и охол као витез. Зна да лаже, али не лаже. Зна да отвори сваку браву, али одшкринута врата га заустављају. Ипак, нико му никад неће моћи и украсти срећу што је Лопов. Заљубљени воли, али нема жену коју би волео. Дакле, уздише, пише нежне песме и чита их Лопову, ослухнутог ритмом. Спремно прелепо вечерње одело полако му труне у орману. Купује цвеће сваки дан и допушта да увене. Несрећан је и томе се радује. Понекад Лопов, Убица и Заљубљени нађу се за ноћном и умереном трпезом и причају о Краљици, коју никад нико није видео. Мисле да је њена невидљивост знак велике господствености, и Убица држи за себе да је њена Војска, Лопов њен Министар, а Заљубљени Принц супруг. Каткад сумњају да је Краљица мртва, што је отменије, или да никад није ни постојала, што би била савршена узвишеност. Али по овом питању сва тројица, сувишни, ћуте.

ПЕДЕСЕТ ПЕТ

Овај господин у пристојном сивом оделу, с наочарима, мало академског изгледа, који управо прелази улицу - да будемо тачни, прелази кроз аутобус заустављен

на семафору - заправо је халуцинација. Будућ и да су ретке и ослабљене, он представља халуцинацију три особе: прва је, господин удовац, наклоњен филозофској интроспекцији, и каткад превари; с њим он говори узвишено о Свету, Добром, Злу и, уопштеније, о Богу; друга особа, којој је нудио своје услуге привлача је и меланхолична госпођица која прижељкује наслутом Љубав и Истину; и његов задатак је да је убеди да она није само достојна једног и другог већ да је на неки начин поверилац у односу на космос; с њом не говори сасвим о Богу, пошто се ради о крајње земаљској особи, ненаклоњеној разврату или путености; често користи цитате песника, прибележене у џепном блокчету, који често прелистава; за ову госпођу он понекад подражава пијанисту, мада стварно свира једна утвара, скромни чешки музичар, лишен замка због рата.

Трећи случај је најнеподношљивији: ради се, у ствари, о крајње нервозном и слутљивом господину, коме је предодређено да погине за осамнаест дана у аутомобилској несрећи. Са овим човеком има буран однос: не може да му говори спокојно као кад се обраћа господину намерном да промени веру, нити са поетичношћу с којом милује нежну душу госпође; мора да га вређа, напада, исмејава, јер тако жели онај на смрт спреман; драматичан темперамент, с предосећањем неизбежног краја, достигну одлучујућу кризу, самоспознат; и покушава да се преобрати; и мисли да то може урадити само говорећи о себи крајње брутално, неопрезан, без љубави, прогањајући себе без мира, према двоструком исходу смрти и схватања себе. У халуцинацијама је тешко увредити овог човека, зна да његова бруталност неће бог зна чему послужити; али осећа у себи немир, бриту, бес човека који проводи последње часове. И док га исмејава, интимно му се причињава да га привиђајно оплакује.

ДЕВЕДЕСЕТ СЕДАМ

Господо, молимо вас да пажљиво следите водича; место још није прорадило, па може бити опасно; улаз је низак, пазите на крила.

Ево, зауставимо се овде; можете се ослонити на степенице. Примећујете величину прве преграде. Човеку би требало године да је претрчи. Не би био довољан цео живот. Тамо доле, лево, видите низ ћелија; закључана су вечним гвозденим вратима, јер патњу оних које примају морају надгледати чувари. Предвиђено је да ћелије морају бити усијане или залеђене, према случајевима. Врата су зазидана, немају браве. Мало ниже видите ове правоугаонике, сличне надгробним плочама; одатле се силази у ћелију у облику гроба, дно чисте ватре. Лако отвориви споља, само један пут, изнутра никако; један отворчић вам дозвољава да следите догађања. Пратите ме, овамо налево. Видите на зидовима ове огромне вентиле: емитују мрак. Ма колико немогуће, може се бескрајно увећавати; уплетен у мрак, видеће како нараста, непрекидно, вечно. Молимо вас да нас следите. Улазимо у један ходник: примећујете закуцане светилке, зажарене ланце. Послушајте, кад лупнем рукама, дубине еха размере су огромне. Одавде па докле можете видети, покретне тачке могу прећи са једне на другу страну. Овде се врши размена очију, очи се одвајају вечно слепима. Пажња, иза; овде се отвара понор са савршено равним и вертикалним странама, и мораће се ипак морати прећи пешке, стално наниже; прави бездан. Ово је просторија ножева; ножеви се, несумњиво, покрећу сами. Ово је кука за обртање; утробе уместо коже, главе, удова; ове рукавице су од црва који једу било шта и враћају тако да све прогутано бива поново састављено. Тренутно црви су мирују. Ово је место крви и мокраће. Господо, видим да је већ касно, а место је бескрајно.

Захтеваће много времена да би се научило како да се обиђе и, понајвише, како да се користи. Желео бих да вас замолим да будете спремни, сутра, сат раније него обично. Сутра је дан Стварања Света.

Милорад Ђурић

СМРТ МОРСКОГ ЦАРЕВИЋА

Морски цар лудује као дете: родио му се царевих. Од силне радости размахне моћним репом, усколеба се море из дубине, почне да пустоши грдан талас. Ваља се непрегледном морском пучином, као да су сви запењени бели облаци с неба сишли и јурнули. Разнесе корабље и барке, потопа приобална села и градове, смири се тек на далеким планинама.

Прошло је много дана, порастао морски царевих, вуче га на све стране, хоће сав живот одједном да загрли, лепшим и бољим да учини. Напола је човек морски царевих, игра и чезне његова људска половина. Не схвата да је срећа несрећно детенце. Назире да живот није оно што гониш, ни оно што стигнеш, већ оно што си у себи подигао.

Има морски царевих што нико нема: може снове да бира и да сања како жели, и на јави да их ствара. Сваки је такав сан као стуб од биљуре, као дах испод воде. Уз очев дом, саградио је храм сневаних лепих и добрих жеља. Кад сунчев зрак у море зарони, ухвати га голим рукама, миловањем припитоми, ено и сад светли драговољно усред храма.

Леп је момак морски царевих, као уписан. Косе валовите попут плаве морске траве, лица светлог и стрмог, очију јасних као радост, груди су му јуначки штит, дуги реп опточен златним љускама. Онолико морско царство, а њега отац у дворцу од седефа држи.

Уставља сина морски цар:

- Млад си, сине, нема ти ни сто година, још не знаш колико су страшни живот и људи риболовци.

И тежи цар за дом да га привеже, зеленокосом си-реном да га ожени, имала је очи црне као туга.

Син већ само слободу снива, отац се баш те слободу боји.

Владао је морски цар и мудро и праведно, њему су све рибе једнаке, и велике и мале. Ама, и над морским царем диже се цар, он му даде тек једнога сина. Онако богат и силан, стрепи над јединцем као последњи сиромашак.

Морски цар живи вечно па је и његова судбина вечна. Не зна се зашто је тако и да ли је то казна или награда зато што је цар. Како да повери своје јединцу, тешко му је и себи да призна, колико је браће имао, све јединаца, и да су сви мртви, и да је сваки морао умрети да би се наредни морао родити? Сви су сањали снове лепше од мора и неба и сви су смели да погину у кратковеком труду да их оживе. Тако је морским царевихима досудио Усуд, а ко је он и због чега влада исто се не зна. Али стога вене морски цар и бесмртан стари.

Растужи се на очеву реч и забрану морски царевих, надође од његових суза море, наду се. Не плове људске лађе многобројне, него пузе уз морску грбину.

Ражали се и морски цар, отац, допусти напослетку сину да живи како мора. Предаде му ниску од црних бисера, овако га саветује:

- Носи вазда ову огрлицу, у њој су царске сузе и очев благослов, свако је зрно једна молитва. Не примичи се обали, тамо су људи, лукави рибари, вавек гладни. Бежи од Нечај острва, оно је заседа посред нашег мора, ту се роје немилосрдни риболовци, ниједан им створ морски не умаче. Чувај се, синко, тебе једнога имам.

Испрати царевиха морски цар, за њим се сави. А царевих брзо и радосно заплива, упија живот, не може да се нагледа и насити. Око њега јато морских коњаника, веселих делфина, држи почасну стражу.

Прелеп је морски свет, свиме украшен, но и ту се сплићу дивље подводне струје. Слободно плива морски царевих, без труни страха. Даде му слобода маха. Где спази пољуљано - утврди, где види оборено - усправи, где тугу осети - обрадује. А кад му надође снага, уме да оживи склад, може да усклади небо, море и земљу, барем за круг тренова. Зато не жали бујну главу да заложити, зато понекад море забруји као кошница, зато је макар један жив и слободан морски царевих потребан свету и свет њему.

Заволе морског царевиха све рибе, и велике и мале, добро им уз њега, лепо с њиме. Некако га спута њихова једнодушна љубав, као невидљива мрежа, некако се замути море око њега, као да су његови снови постали бржи пливачи. Пита се морски царевих, јер му је дато: пошто сви воле, можда нико не воли?

Горан Станковић

АУТОБИОГРАФИЈА

Много је дана на томе путу провео царевих, и у морском понору светлео се његов траг. Зажеле се морске плићине и предаха, смирене и топле воде, да под главу метне таласић и да сања.

И баш ту, пред собом, спази како се злати обала, сија дрхтавом лепотом којој би се могло помоћи, искри се плитка и млака вода. Таман! Већ склапа очи нових снова жељан - кад га прострели и проже очево упозорење, као да море јекну, познаде Нечај острво са страшним људима риболовцима.

Хоће да се поврати морски царевих, да се склони у слободну морску дубину, узмахује свом снагом. Управо тада, намах, дохуји усковитлани вихор, подухвати морског царевиха, завитла га право на острво мука. Имају ветрови свога цара и своје царевихе, ветровске потребе и намере. Једва стиже добронамерник да се прометне у обичну велику рибу. Не треба да виде људи какав је морски царевих, док не поверују, једном ако буде, у приче и легенде, у којима се све што ваља чува и обнавља. Али огрлицу од црних бисера није могао да уклони, у њој беху туга и нада што сваку силу надживе.

Само је жижано подне, наслонио се сунчев стуб на море и острво. Морског царевиха уморно сунце пржи, уморан ваздух гуши. Кезе се над њим похлепни веселници. Није људима до рибе, њу ће часком пождерати, занели их, избежумили црни бисери, најскупоценији. Сваки ће сад себи срећан и успешан живот купити да га трипут између сунчевих зракова проживи.

Ко може снове да бира и ствара, и у сну воду да удише - томе међу људима нема места, може бити ни међу рибама. Тако погине морски царевих. А људи остадоше да се око бисерја кољу.

Када погине морски царевих, требало би да се догоди штогод необично, да свет осети да га више нема. Но једино је Зефир, најмлађи бурин царевих, у веловима подизао слану морску прашину.

Видели смрт погружену морски коњаници делфини, похитали преко сиње пустаре да што пре клету вест морском цару дојаве.

Круне се оцу низ лице царске сузе, црни бисер и понеки бели, засветли у дубокој води као мало сунце. Биће још синова, још јединаца. Дотле се васцели свет начека, иако не зна да чека...

Пође морски цар у тајну одају, шири се она испод свег царског дворца и околног имања, на њој се и царски престо држи. Убра и понесе коралну грану, са морском звездом у срцу. Морску звезду снивала су и стварала три царевиха, један за другим, да се лепоти примакну. За сваким својим јединцем засадно је отац саму душу у којој судбина трепери. И разрасла се онде густа и бела корална мрчава.

Не бих могао ништа да кажем ако би требало да говорим о фактографији и чињеницама, голим и проверљивим, јер оне сведоче о некоме ми страном и непознатом, нејасном при свему том, не бих могао ништа да кажем што би могло да наликује измишљотини и мистификацији, јер би наликовао човеку кога пролазник пита о тачном времену а он одговара лажући, не бих могао ни да избегавам јасне и недвосмислене исказе, пошто бих тиме поклањао незаслужену пажњу ономе ко поставља питања о мом животу, не желим бити, такође, ни козер што изазива опуштајуће смејуљење духовитим опаскама о себи и животу уопште, као што не желим бити ни самртно озбиљан, јер се зна да је најдосаднији онај човек који на рутинско питање "шта радиш" крене па озбиљно одговара, ни у ком случају то не би могао да буде списак објављених књига или било чега на папиру, пошто сам потпуно ван тих континуума у којима су постојала таква делца, као што се ни у ком случају не бих послужио горком сатиром, јер сам одавно прочитао једну реплику из "Корта Малтезера" (иде, реплика, отприлике, као "доста ми је плитке ироније"), а можда и понајмање болећивом сентименталношћу, без обзира на повољне ефекте таквог замешатељства, немам намеру нити да ишта скривам јер не схватам ни како, ни зашто, ни због кога, ни због чега бих то радио, немам намеру да све то буде ни кратко ни дугачко, јер ничег смешнијег нема него када човек о себи говори у трећем лицу, и још бих једино могао да себе опишем у неколико слика покупљених кроз време, само да то не буду речи које издају, да, неколико слика које ће нестати у том истом времену, али, зачуђујуће, говоре о просторима, заправо, визијама простора у спором, достојанственом движењу напред, не знам јесу ли то успомене или визије, сећ ања или жеље, тек, крећем се кроз неке фотографије камених громада, ветра и вечне тишине Метеора, кроз спокојну палату снова поштар Шевала, присећање на Балтусове и Велливерове слике док ујутру, на тераси окренутој облацима над Олимпом, пушим "Папастратос" и пијуцкам густо црно вино, па онда још само сличице толиких малих Атлантида расутих по подједнако недоступним острвцима на продају, најпоследње, увек се враћајући кући и, предубоко укоренењеној сличици вечног људског дома, у густој шуми која окружује усамљено и забораваљено језеро, у кући коју би морао да пројектује Рајт, па макар то била само Корбизијеова брвнара, вечном људском дому посвећеном тишини и преданом раду за писаћим столом, и да завршим, враћајући се оном спокоју који Мајстору пружа Воланд, на крају свега, сасвим на крају.

МИРОСЛАВ ЦЕРА МИХАИЛОВИЋ

КЊИЖЕВНИ

ЧАС

ЦРНО БЛАТО

постоји књижевни магазин
који не објављује оне
из разних вукојевина
оне заостале оне задоцнеле
оне што стижу аутобусима
који на точковима доносе
црно блато провинције
оне са оволиким језичинама
оне другачије

да су вредели
већ би били овде

постоји уредник
који не пристаје
да му се поштар меша у посао
позлатила му се
рука која не прља
ни корпу за отпатке

он строго води рачуна о месту
за поштену књижевну господу
вечито уштиркана језика
навиклу да се размажена и силна
раскомоти и разбашкарни
на празним странама магазина
важна што све потписује латиницом
као да приноси жртву
за оне који је се не тичу

да је случајно другачије
размазили би се књижевни Сизифи
похрлили би одасвуд
погушили се
у устајалом ваздуху редакције

све би наравно пропало
бадава порез на језик
што целог живота плаћају

бадава једина права алатка
којом их Господ дарива

како год се окрене уредничка је
света
ваља их се отрести
за њино добро

ОТИМАЧИНА

нема те циције
од које бар нешто
не можеш да узмеш

цитира често Оца Љубу
брат мој у Христу
монах Теофан

сада се ево ово
отело од мене
и тек да се не заборави

од оваквог Цинцарина
на оволику скупоћу
мало ли је отети
реч

тек у четвртој основне
први пут сам сусрео писца
ван књига и читанки

у спортској сали школе
славни Бранко Ћопић
држао је књижевни час

отворених устију
немо
негде из последњих редова
гутао сам сваку реч

ближе не смедох да приђем
јер онај ко ствара нове светове
неће бити да је баш са овог

када је писац завршио
деца јурнуше напред
са свескама и папирићима
са припремљеним
празним странама уџбеника

у општем метежу
у жару страшне борбе
једини остах без аутограма
без оног
до чега ми више но иком
истински беше стало

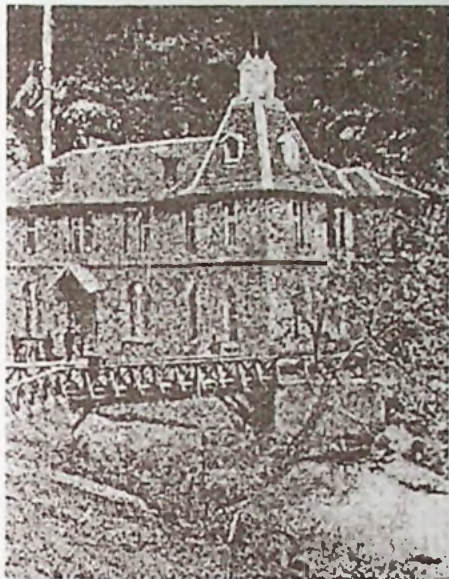
данас
након четири деценије
једино је сигурно
да се ништа није променило

залуђен и сметен
прошао бих исто
када бих пуким неким случајем
мада је то овде готово немогуће
Божјом само промисли
опет налетео на писца

Милан С. Димитријевић ЕЛЕКТРИФИКОВАО ЛЕСКОВАЦ ЂОРЂЕ СТАНОЈЕВИЋ

Прошле 2008. навршило се 150 година од рођења Ђорђа Станојевића (7. април 1858, Неготин - 24. децембар 1921. Париз), човека који је електрифицирао Лесковац: физичара, астронома, првог српског астрофизичара, заслужног што су

Београд и многи други градови у Србији добили електрично осветљење, градитеља прве српске хидроцентрале по Теслином систему најмерничних струја, пионира индустријализације, посебно индустрије расхладних уређаја, који је у Србији остварио прву радиоemisију, правно први Рендгенске снимке, аутора прве сачуване фотографије у боји код нас, прве фотомонографије са сликама у боји и прве књиге о ваздухопловству, метеоролога, ректора Универзитета у Београду, другог управника Астрономске и метеоролошке опсерваторије, писца првих универзитетских уџбеника из физике, борца за увођење метарског система, пионира научне терминологије из астрономије и електротехнике на српском језику и нашег првог великог популаризатора науке у данашњем смислу.

У периоду од 1883. до 1887. био је на студијама, специјализацији, раду, као и у посети, на најпознатијим европским астрономским и метеоролошким опсерваторијама и установама, у Берлину (Универзитет), Потсдаму (Астрофизичка опсерваторија), Хам-

бургу (Метеоролошка централа), Паризу (Париска опсерваторија за физичку астрономију у Медону, Сорбона), Гриничу, Кјуу и Пулкову. Године 1886. и 1887. налази се у Медону, где ради са оснивачем опсерваторије у овом месту, Жилом Жансеном, пошто се определио за астрофизику и као своју научну област изабрао физику Сунца.

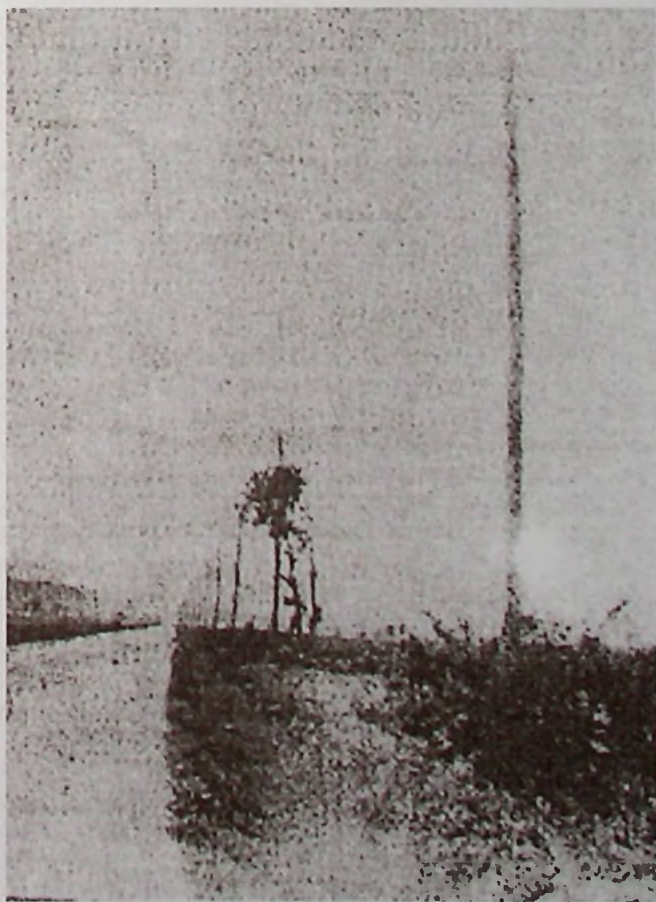
Године 1887. по повратку у земљу, постаје професор физике и механике на Војној академији.

Ђорђе Станојевић је живео у време бурног развоја електротехнике и науке о електрицитету уопште, када је многим свима бивало јасно какве могућности она пружа. Као професор физике он са великим интересовањем прати њен развој и даје суштински допринос електрификацији Србије и претварању мануфактурних радионица у модерне фабрике са машинама на електрични погон. Године 1881, када је дипломирао физику, одлази о свом трошку у Париз, на Прву електричну изложбу и одушевљен могућностима које пружа електрична струја, жели да о томе обавести и своје сународнике, те по повратку објављује њен приказ. На Другу електричну изложбу, у Бечу 1883, шаље га министар просвете да би се упознао са техничким новинама у овој области.

У то време неки градови добијају електрично осветљење и отвара се питање како осветлити Београд. Одбор општине вароши београдске на чијем је челу у то време Никола Пашић формирао је "нарочиту Комисију са задатком да поднесе мишљење какво осветљење у престоници завести", електрично - за које се залагао Станојевић или гасно - које је заговарао хемичар Марко Леко, сматрајући да је струја још недовољно проверена новина. Захваљујући убеђивању и залагању Ђорђа Станојевића и његовом надахнутом говору члановима Комисије, донета је одлука о електричном осветљавању Београда.

Када је са Периклесом Цикосом из Милана 3. августа 1891. потписан Уговор за изградњу термоцентрале и електричне мреже, односно за извођење радова на електрификацији Београда, формирана је Надзорна комисија од три члана која је на конститутивном састанку за председника изабрала Ђорђа Станојевића.

За дан када је Београд добио електрично осветљење, узима се 23. септембар 1893. када је службено

утврђено да је "прва фаза изградње осветљења вароши Београда завршена и да је електрична централа са мрежом званично пуштена у рад." Она је омогућила и да 1894. крене први трамвај на електрични погон на релацији Теразије - Топчидер, а 1895. године, коњска вуча је била избачена у потпуности. Захваљујући и Станојевићу, Београд је у двадесети век ушао са електричним а не гасним осветљењем а трамвај је добио само шест година пошто је први кренуо у Ричмонду у Америци.

Изградњом београдске термоелектране започела је електрификација Србије а ту је Ђорђе Станојевић одиграо кључну улогу. Матеја Ненадовић, унук проте Матеје, желео је да у Ваљеву изгради термоелектрану по угледу на београдску и замолио је Станојевића за помоћ. Он му је предложио да изгради хидроцентралу и Ненадовић се сложио да за њу искористи своју воденицу на реци Градац. Завршена је и пуштена у рад 1899. године.

Велики значај за електрификацију Србије имало је и Станојевићево пријатељство са Николом Теслом. Он је био један од организатора једног Теслиног боравка у Београду. Теслу који је 1. јуна 1892. дошао у Београд, допратио је из Пеште и испратио га назад до овог града. У Београду је Теслу на двору примио краљ Александар, на Великој школи се упознао са плановима за електрификацију Београда а Станојевић је одржао предавање о његовим проналазцима. Године 1894. објавио је књигу *Никола Тесла и његова ојкрића*, за коју му је из Њујорка Тесла послао оригиналне дрвене матрице. Књига је поново штампана 1976. године.

Ово пријатељство је вероватно допринело, да Станојевић предложи грађанима Ужица да саграде хидроцентралу по Теслином полифазном систему наизменичних струја. Изградња је почела 1. априла 1899, а у пробни рад је пуштена 2. августа 1900. године. То је била прва примена Теслиног полифазног система у Србији, само пет година после изградње прве такве централе на Нијагариним водопадима а направљен је и далековод у дужини од једног километра и седам трансформаторских станица. У својој књизи о електричној индустрији у Србији (са поветом Николи Тесли) Станојевић пише:

"Водопад који у себи највише снаге има, без сумње је водопад Вучјанског потока близу села Вучја, око 17 километара далеко од Лесковца. На том месту вода пада у неколико скокова (...) са висине веће од 100 метара. По жељи неколико угледних грађана Лесковчана простудирао сам питање о доводу те снаге у Лесковац и нашао да би се оно на сразмерно лак начин могло извести (...) По себи се разуме да би се употребила трофазна струја, генератори би неп-

осредно давали струју од пет до седам хиљада Волти па би се струја без даље трансформације пренела кроз три бакарна проводника од по шеснаест кв. м.м. пресека са губитком од 17 процента у Лесковац."

Станојевић у августу 1901. године оснива Лесковачко електрично друштво и постаје његов председник. Радови на изградњи хидроцентрале у Вучју започети су у фебруару 1903, а завршени крајем фебруара 1904. да би 1. марта Лесковац добио електрично осветљење. Дужина далековода износила је око 17 километара. Ова централа, која је имала огроман значај за побољшавање услова живота Лесковчана и стварање модерне индустрије у овом граду, ради више од сто година, а фебруара 2005. године Извршни комитет највећег светског удружења инжењера из области електротехнике, електронике, телекомуникација и сродних области (IEEE - Institute of Electrical and Electronics Engineers) одлучио је да се ова хидроелектрана укључи у листу објеката, проналазка и достигнућа од општег значаја за развој и историју електротехнике у свету, чиме је она постала део светске баштине из историје електротехнике.

У "Писму из Лесковца", објављеном 1906. наводи се:

"Лесковчани су вредни и предузимљиви људи! Они су претпрошле год. овде увели електрично осветљење. Погледај оне лампице на дирекцима! - То су електричне сијалице. А она велика стаклена кугла што виси на оној пијаци, то је такође електрична лампа што осветљава целу пијацу. Њу странци зову Боген лампа, па је тако и ми зовемо. Њих има на свакој пијаци и раскрсници по једна."

Станојевић објављује и публикацију "Хидроелектрично постројење Вучје-Лесковац," илустровану фотографијама које је сам снимно. Неке од ових фотографија, са његовим потписом излазе у Лесковачком часопису "Ђачки напредак." Пише и "Статут Лесковачког електричног друштва."

Он учествује у изградњи електричних централа широм Србије. Јуна 1902. оснива се на иницијативу Ђорђа Станојевића Зајечарско електрично друштво за изградњу хидроцентрале на Црном Тимоку у Гамзиградској бањи код Зајечара. Мада се оно распало због неспоразума међу оснивачима, касније је обновљено и 1. новембра 1909. са радом су почеле две хидроцентрале, у Гамзиградској бањи, 12 км узводно од Зајечара, која и данас ради и једна мања, код млина породице Милошевић, 3 км низводно.

У Сокобањи, Станојевић учествује у формирању акционарског друштва са циљем "... да природном водном снагом у околини Сокобање производи електричну енергију за тераписка и индустријска предузећа." Учествује

такође у подухватима за изградњу термоцентрале у Чачку и хидроцентрала у Нишу на Нишави, Великом Градишту на Пеку, Власотинцу на Власини, Ивањци на Моравици. Разматрао је и могућности за изградњу хидроцентрале на Ђердапу, што је остварено после око шездесет година.

У електрификацији Србије, Станојевићева улога је одлучујућа. Његово залагање за Теслин полифазни систем, знање и стручност приликом избора и увоза тада најбоље и најквалитетније опреме, као и савети и утицај на избор најпогодније локације и анимирање људи по местима широм Србије да учине напор и уведу електричну струју, допринели су модернизацији Србије и њене индустрије и битном побољшању услова живота становништва.

Електричне централе широм Србије служе за покретање првих модерних индустријских постројења, а Станојевић стално путује по Србији, убеђујући људе у предности електричне енергије. Понесен могућностима које пружа електрична струја и електротехника чији бурни развој и достигнућа пажљиво прати, пише:

"... електрика ће за кратко време постати код нас једна потреба а ми сви треба да тежимо за тим, да електрика поред леба и воде постане свакодневна потреба и то како за варошанина тако и за најсиромашнијег сељака нашег... Велика прилагодност електричне струје како за најгрубље, тако и за најфиније послове учиниће да ће се сви наши послови вршити електриком. Она ће и код нас ући у куће, као што ће заузети прво место у фабрици и на њиви. Ма колики да је велики значај водене паре био у прошлом веку који се назива век водене паре, значај електрицитета у овом веку биће без сумње још већи и он ће с правом носити име: Век електрике. Његова ће девиза бити - све електриком!"

НАДЕЖДА СТОЈКОВИЋ

КЊИЖЕВНОСТ, ИСТОРИЈА, ЛИЧНИ И НАЦИОНАЛНИ ИДЕНТИТЕТ

Знање о историји као свеукупности прошлог постојања предуслов је разумевања свеукупности садашњег постојања, самоспознаје, и то како колективне, националне, тако и индивидуалне, личне. Ова два вида идентитета, лични и национални, не стоје ни у каквом хијерархијском односу, већ су међусобно условљени. Индивидуално трагање за сопственошћу један је самоидентификациони процес у односу на човеков унутрашњи живот и на заједницу у којој живи, на њен заједнички али уразноличени идентитет.

Овај однос може имати различите облике - од потпуног прихватања, идентификације са заједницом, преко критичке али лојалне дистанцираности, до потпуног одбацавања "неадекватне културе". Самоспознаја се никако не ограничава и завршава границама националног, већ је у дубокој спрези, пре свега са цивилизацијом којој нација духовно и географски припада, али и са свеукупним светским културним наслеђем. Међутим, проблем важности националног идентитета постаје акутан у данашњем свету, који себе истовремено назива глобалним и мултикултурним. Глобализација, односно уједначавање, униформисање света по западном моделу, а по различитим методама, могућа је једино брисањем свести о различитости, аутентичности националног идентитета. Пружајући одговор на питање ко смо, знање о историји постаје бедем који брани интегритет и личности и нације. Промишљање историје на овај начин суштина је вере, историјске науке и књижевности.

Религија испуњење циља постојања сваког народа и сваког човека управља према есхатолошкој, мета-историји. У том циљу, хришћанска религија и црква у многоме су одредиле основ хришћанских цивилизација, како у духовном, тако и у организационом смислу. Та основа касније се надограђује и грана на готово све области живота. Иако по својој суштини наднационална, немогуће ју је превидети у сваком промишљању националног, и у оквиру њега, личног идентитета.

Стручна историографија бави се сазнањем историје, а тиме и мерилима истинитости. Иако се признаје да су трагања за историјском истином могућа и изван ње, она се представља као носилац и стожер хтења за знањима о историји (под условом да је доиста доследна научности на коју се позива). Тако се само делимично признаје могућност сазнавања историје из "неисторијских извора". Истовремено, наглашена је велика улога културе у отклањању историјске свести. Стваралаштво у култури представља могућност независности од сваког облика идеолошке спутаности у изражавању (Андреј Митровић, *Ћудљива муза*, 1992).

Историјске периоде карактерише интересовање за одређене аспекте људског постојања. Карактеристика нашег времена, између осталог је и огромно интересовање за историју, човекова заокупљеност собом, сопственим постојањем. То представља нову димензију историјског кретања. Овако је то изразио Е. Х. Царр: "Садашње доба је највише заокупљено историјом од свих доба. Модеран човек је до невиђеног нивоа свестан себе и тиме свестан историје." (Е.Н. Carr, *What is History*, Penguin, London, 1973, стр. 134). Ово изједначавање самосвести и историјске свести теза је и историјске науке и књижевности. Преиспитивање свеколике егзистенције које карактерише крај двадесетог века условљено је човековом свешћу у о несигурности свег својег постојања. Епископ бачки, Иринеј, образлаже ову појаву као и нужност сагледавања сопствене историје.

"Ми се већ увелико налазимо у времену у којем ни други многобројни и јачи од нас, а камоли ми, не могу рачунати на прави суверенитет, односно на стварну националну и политичку независност. Али у таквом времену верност свом саборном бићу, духовна самобитност и нераскидива веза са сопственим коренима, обезбеђује и историјску неуништивост и духовну плодотворност..." (Епископ бачки Иринеј, "Светосавље, Хиландар и ми пред новим веком," *Летопис Матице српске*, јун 1998, стр. 1147).

Разматрање историје дешава се у једно прекретно, кризно време, у коме је идентитет угрожен и оспорен. Само наизглед парадоксално, дубока и свепржимајућа криза носи са собом један посебан оптимизам. То је веровање да се у заиста тешком времену најјасније разазнају и препознају темељни ослонци нашег постојања, који онда постају путоказ за поновно рођење. Осим њих, уосталом, "другог пута и нема." Откривање нашег истинског идентитета неопходно је, јер "Спасења и нема/ Ако нисмо шта смо"

"Дубље ли нас нема,
Дубље се отвара спасење."

И кад буде горе
Биће нам боље

Корен је испред нас

(Матија Бећковић, *Кажа*, Глас српски, Бања Лука, 1997, стр. 189)

Књижевност XX века постаје преокупљена историјом. Унутар књижевности, књижевне теорије и критике, отворено се говори о неадекватности историје као науке, пре свега, због једностраности у презентацији. Огроман број разноликих аргумената који ту тезу поткрепљују не оспорава значај историје, већ указује на нужност ревизије историјског приступа промишљању људског искуства. По схватањима историчара требало би да ова тежња ка ревизији има одјек, јер се једно раздобље мора нужно сагледавати као организам састављен од међусобно условљених и зависних делова.

"Занимања за целину једног историјског раздобља намећу да се политичке, друштвене, привредне и културне појаве историје не могу проучавати као међусобно потпуно раздвојене, као - да тако кажемо - посебни забрани између којих стоје јасне, чврсте и високе ограде. Напротив, нужно је уочити и истраживати поља међусобних преплитања и поклапања..."

(Андрај Митровић, *Ангажовано и лепо*, Народна књига, Београд, 1983, стр. 217)

Најчешће истицана разлика између историје и књижевности је она коју је Аристотел представио. Док историја даје појединачне исказе, песništво из њих извлачи општи суд, онај његов вид по којем је он пример за ствари какве се увек збивају. "Отуда је за Аристотела, поезија извучена суштина из историјског учења. Историјске поуке у поезији не постају ништа схватљивије јер остају недемонстриране и зато једино вероватне, али постаје сажете и зато корисније." (Р.Ц. Колингвуд, *Идеја историје*, Светлост, Сарајево, Глобус, Загреб, 1986, стр. 33). Другачије речено, опште у историографији јесте оно што се саопштава *mythosom*, обликом историјске приповести. Мит није намењен описивању конкретне ситуације него њеном садржавању, и то таквом да његово значење не буде ограничено само на ту посебну ситуацију. Ту долази до једне, наизглед затворене ситуације, јер је истина мита унутар, а не ван његове структуре. Овде се јављају ставови који поричу могућност уметности да нешто активно мења у животу. Говори се да је уметност аутономна, да почива на сопственим унутрашњим законима и да се само по њима може судити, као и да нема стварног утицаја на живот, односно да ништа битно не мења. Уметност се, међутим, по смислу свог постојања здружује са световним знањем, историјским и појмовним светом који је изван ње, али на који она стално указује. Повезивање разумевања уметности са нашим осталим знањем чини синтезу која прелази са нивоа знања и разумевања до егзистенцијалног нивоа и начела деловања.

После Аристотелове поделе, важно је истакнути да се откривање историје и идентитета кроз уметност суштински разликује од историјске науке, јер је то индивидуално путовање на којем је једини ослонац и водич сам човек који креће на тај пут. Као и живот, ни уметност се не може до краја разјаснити. Израз, како рационалног, тако и емотивног, ирационалног, интуитивног, - уметност је израз пуноће људских потенцијала. Онда је антипод разумске, тиме фрагментарне истине. Сва теоријска, критичка, па и идеолошка тумачења увек су недовољна и непотпуна. Смисао вечне уметности управо је вечна тајна, њено непрестано откривање и упознавање. Сваки човек својим аутентичним и оригиналним доживљајем и интерпретацијом надograђује ту огромну тајну која је сам живот. У уметности човек сам открива значења, у науци их конзумира у готовом, прерађеном облику. Уметност човек доживљава целим својим бићем, па и оним деловима себе којих није свестан. Како уметност говори најдубљим, "најречитијим говором," архетипским сликама, она комуницира и са оним делом човекове душе који није разумски. Књижевно дело је тако "мулти-димензионални простор" у коме је мноштво значења, "истина", и идеологија супротстављено, а да при том ништа од тога нема смисао апсолутне истине (Р. Бартхес, "The Death of the Author," 1997). У таквом простору читалац има право и могућност на сопствено мишљење, на основу само личног просуђивања и личних емоција. Уместо датог, чињеничног знања, у књижевности је обновљен концепт знања до којег се долази индивидуалним, а не колективним промишљањем (Хоњард Баркер, *Arguments for a Theatre*, 1989). Уметност која води у најдубље дубине људског постојања, условљава процес индивидуације, једног истинског битисања. То се постиже храбрим, немилосрдним суочавањем са собом. Иако болно и потресно, оно доводи до унутрашњих просветљења која мењају човекову свест и савест. Индивидуални израстање човека у себе самог је друштвена промена коју уметност изазива.

Метод историјског проучавања заснован је на интерпретацији доказа (R. G. Collingwood), односно чињеницава важних са тачке гледишта садашњице. Историјска наука

одређеног периода просуђује шта је важно за ту садашњицу у циљу остварења своје универзалне практичне друштвене функције - преображавања садашњости уклањањем грешака прошлости. Принцип серијализације важних догађаја у смисаони, узрочно-последични однос уводи се у историју, а не дедукује из ње, он постоји а priori (G.J. Renier, *History - Its Purpose and Method*, 1959).

Ови принципи постају једна од главних мета уметничке критике јер отварају неограничене могућности искривљене интерпретације која и "смак света" може да прикаже тек као "провалу облака". Интерпретација подразумева превођење, односно свођење на језик разума, при чему се тврди да се тиме само открива право значење догађаја, да се он чини разумљивим. (Susan Sontag, "Against Interpretation," 1964). Рационална интерпретација је "култ агресије против многозначности живота." (D. Kiberd, *Inventing Ireland*, Vintage, Лондон, 1996, стр. 322).

Један од посебно јаким аргумената о нерадеватности историјске интерпретације представља драма савременог ирског писца Briana Frielа, *Making History*, (1989), засноване на аутентичним историјским подацима. Централни догађај је такозвани "The Flight of the Earls", из 1591, када је, после битке за ослобођење од енглеске владавине, ирско племство побегло у Европу. Догађај је забележио надбискуп Петар Ломбард. Његов спис послужио је као основ за писање драме. У њему се уместо крајње понижавајућег бекства племства који народ гађа са обале каменицама, налази трагични хвалоспев. Реч flight која означава бекство користи се у библијском контексту за излазак из Египта.

Методи надбискупа Ломбарда, сада већ у драмској реконструкцији, не разликују се од метода професионално обученог историчара. За Ломбарда историја представља следеће: "Повезивање случајних догађаја по једној шеми, њихово уобличавање у причу која је логична и занимљива." (Brian Friel, *Making History*, Faber and Faber, Лондон, 1989, стр. 8).

У овој драми гроф Hugh O'Neill "прави" историју у њеном дословном смислу као стварни учесник и покретач догађаја. Када Петер Ломбард почне писање своје историје, O'Neill узалуд захтева да истинито прикаже његов живот: "Потребна ми је истина, Петре. То је све што је остало. Завереник, вођа, државник, развратник, патриота, пијаница, озлојеђени, огорчени емигрант - запиши све то Петре. Запиши читав живот - то је оно што си и сам рекао." (ибид., стр. 63)

Колико се човеково лично доживљавање историје у којој се затекао разликује од њене "званичне интерпретације" показује још један пример. Бановић Страхиња и у народној песми и драми Борисава Михајловића поступа неочекивано. Кад му је и "најдоњи камен растурен" он одлучује да исприча своју причу и остане јој доследан иако га нико неће разумети, па ни подржати.

Страхиња: Ја не знам те ваше законе света и века, али знам своје законе живота и крви. Моја је прича мала у тој великој причи века. Ја не могу и нећу да носим на својим плећима цели век, али хоћу и морам да носим мали свет који ми је живот поверио.

(Борислав Михајловић, *Бановић Страхиња*, Домаћа драмска дела, Београд, 1981, стр. 126)

О честој немости и немогућности историје да дочара сву дубину људске драме и њеном свођењу на штуре чињенице, у истој драми сведочи Жена:

Жена (чита): "Они пак који су били на челу војске дођу с војском и узму целу рашку област" - како је то једноставно у књигама. Једноставно и брзо. Дођу и узму целу рашку област. А у животу би се то отегло, отегло, и не би било то. Дођу и узму. (ибид., стр. 101)

Како историјски догађаји утичу на самог човека, на његов унутрашњи живот, унутрашњу свест и личну савест, историје и не помињу. Тако званична историја не говори о, на пример, спознању једног борца, ослободиоца, да је убиством непријатељског ратника убио и део себе.

Пуцао сам
Као у огледало.

До сад сам мислио
Да сам га убио.

Али чим сам овамо укрочио
Увидех да отад он живи у мени
И да је овде у цркви Ружици
Из мојих уста и проговорио.

Да се никад не сазна
Ко је кога убио.
(Матија Бећковић, *Огледало*, 1988)

Прошлост коју историчар проучава је на одређени начин важна за садашњост. Она је по себи бесмислена уколико историчар не проникне у смисао који лежи у њој. Тако је сва историја у ствари историја мисли. Реконструкција прошлости ослања се на емпиријске доказе. Али то није по себи емпиријски процес, не састоји се од пуког набрајања чињеница већ се уобличава историчаревом интерпретацијом: "Историја је историчарево искуство. Њу не "прави" нико други до сам историчар: написати историју је једини начин да се она направи... На крају крајева, историчар увек дође до података које жели. Историја јесте интерпретација." (Е.Н.Сагг, оп. cit., стр. 22-23)

После изгубљене битке за независност од Енглеске, 1591, ирски племићи срамно су побегли да спасу тек своју физичку егзистенцију. Сачувани документ надбискупа Ломбарда представља тај догађај као узвишен правећи паралелу са библијским егзодусом. Наравно, данашња историјска наука отворено говори о том догађају, али је он послужио писцу да кроз уметноћст укаже колико се један стварни, феноменолошки догађај може искривљено приказати коришћењем научних метода селекције догађаја, серијализације, повезивања у узрочно-последичну везу и њиховом интерпретацијом (G.J. Renier, op. cit.)

Године 1389. дешава се прекретница у српској историји. Српско племство нестаје, часно, а земља улази у дуг период потчињености. Историја тврди да битка могуће и није била изгубљена, али у народној уметности ствара се визија великог пораза. Тај велики догађај добио је две супротне интерпретације у историји и епском песништву. Зашто се то десило објаснио је Матија Бећковић:

Предање и кад измишља, не измишља све, јер се све и не може измислити. Оно ствара или обнавља неку реалност чији нам смисао измиче, јер је човек дубљи од сваког догађаја. То нас наводи на помисао да би стварност пре потврдила бујне наслуте песника, него штура дознања историчара". (Матија Бећковић, *Косово - најскупља српска реч*, Глас цркве, Ваљево, 1989, стр. 20)

Исти феномен објашњава и Радован Самарџић:

Узајамни однос реалних историјских збивања и епског певања о њима значио је, у ствари, динамично јединство ујкупног деловања српског народа, и материјалног, оног на бојном пољу и оног кад се крвава збиља духом преобраћала у закон живота и песништва."

(Радован Самарџић, *Идеје за српску историју*, Југославијапублик, Београд, 1989, стр. 53-54)

Уметност је чувала духовну и етичку витаност, учврстила самосвест народа сталним подсећањем на традицију као на "заштитну чауру" која ће касније омогућити препород. У то најтеже време, када се силазило до дна, "корена" постојања, десило се чудо језика - народна поезија, "највећи епски замах после Хомера." Језик је пре свега, највећи трезор све живе историје. Он је памћење, активни конституент, али и константа једног народа. "У језику је акумулирана мудрост времена, све што је требало запамтити." (Матија Бећковић, *Рече ми један чоек*, СКЗ, Београд, 1990, стр. 199). Кроз језик се стиче самосвест. Због своје свесадржајности, он нас уобличава и кроз њега се сами уобличавамо. Он је тако први извор идентитета.

Не гради чоек кућу
Него кућа чојека,
Чоек је језик
А језик кућа и кућиште

Ако је чоек
Кад језика нема
Ни чојека нема
(Матија Бећковић, *Хлеба и језика*, БИГЗ, Београд, 1997, стр. 21)

У првој половини XIX века Енглези су Ирску претворили у своју колонијалну лабораторију започевши "експеримент модернизације." Требало је, по њима заосталу, руралну Ирску, преобратити у модерну, урбану цивилизацију. Најважнији део експеримента био је увођење енглеског језика за званични, а тиме и енглеског начина живота. У исто време креће и огромни талас емиграције Ираца у Енглеску и Северну Америку. Овај план енглеске владе јасно је имао за циљ да колонију асимилује бришући националну аутентичност. Енглески језик постао је за Ирце облик двоструког егзила, и за оне у својој земљи, и за оне у емиграцији. Ирски језик од тада почиње да се губи и нестаје у толикој мери да 1975. године једно истраживање у Ирској показује да мање од четвртине испитаника верује да ће ирски језик доживети нови миленијум. (Д. Киберд, оп. cit.) То истраживање било је део кампање за оживљавање тог језика јер се показало да велики број људи верује да је ирски језик суштина ирског идентитета, потврдивши тиме да "Кад језика нема/ Ни чојека нема."

Међутим, матерњи језик једном заборављен, не може се лако вештачки оживети. Колики је тај губитак покушао је да наговести Бриан Фриел 1980. године у драми *Translations*, о енглеској језичкој колонизацији. Драма је написана и изводи се на енглеском, а гледаоци треба, по упутству писца, да замисле да је на ирском, јер у великој већини једино то и могу. У драми, сеоски учитељ коментарише наметнути енглески језик: "Верујем да нас он не може истински изразити." Он помаже немој девојци да проговори. Њене прве речи су "My name is Sarah," (на замишљеном ирском). Фриелова сурова иронија треба да покаже да само изворни језик даје изворни идентитет. Његова драма на енглеском, а о ирском националном језику, спада у ирску националну књижевност. Овај парадокс, у ствари је дубока и префињена критика ситуације коју драма обрађује. Драма насловљена *Преводи*, сведочи да национална књижевност, односно језик, никада нису до краја преводиви. Значења која је немогуће превести на други језик управо су једино разумљива нацији која се кроз тај језик изражава и у коме се она огледа. Оно што се не може изразити ниједним другим језиком до националним, јесте сва сложеност националног идентитета. Иако културна баштина утиче на формирање идентитета, национална уметност, односно књижевност, од првенствене су важности.

Ирски пример указује на то да питања о језику, а тиме и историји, постају горућа у кризним временима када је национални идентитет и интегритет у опасности. Комернтаришући време Вукове реформер, Меша Селимовић је приметио: "Тако је спор око језика оживљавао увек у прекретним временима, кад се нешто битно мењало у нашем друштвеном животу." (Меша Селимовић, *За и против Вука*, БИГЗ, Београд, 1987, стр. 11). Овде је важно нагласити да је данас национални језик угрожен и "изнутра", како политичким, тако и техничким говором, као и другим начинима банализовања, "скраћивања језика." Спорови око националногдуховног интегритета онда неминовно носе са собом и "побуну језика" пре свега у уметности у којој се он "отреса од срама."

Смисао бављења историјом јесте тражење ослонца, темеља идентитета, места на коме "једино постојимо" и на коме можемо пронаћи "и себе и свој сопствени мозак." Откривање и прецизно идентификовање тог духовног ос-

лонца, представља упориште људски узвишене егзистенције упркос свим недаћама и невременима. Таква потрага дешава се увек у време када постоји претња да је и тај "најдоњи камен растурен." Индивидуално трагање и откривање сопства у овом смислу могући је смисао и ових стихова:

Ишчупане су ми руке из рамена,
Кућа раскућена, а браћа поклана,
Па сићох до свог најдоњег камена
Да себе тражим, Мајко са три длана"
(Матија Бећковић, *Богородица Тројеручица*, 1976)

У оваквим случајевима откривање личног идентитета повезује се и усклађује са националним. Песниково често упућивање на светосавље може се прочитати као указивање на корен националног идентитета и потребу да се он боље упозна и разуме. Како је светосавље облик православног хришћанства "српског стила и искуства" оно потпомаже изражавање националне посебности и њеног аутентичног развоја. Због такве своје специфичности, а између осталог и (пре свега) посебног моралног начелачистоте, светосавље се сматра најчистијим и најузвишенијим обликом хришћанства.

И док је за истраживање националне (и личне) историје важно истаћи њене најплеменитије тековине, неопходно је храбро и отворено се суочити са свим лошим, злочиначким у нашем искуству. Једино је то начин његовог превазилажења и надрастања. У противном, све наше мрачно, недостојно постојање остаје да нас изједа, и до спасења, препорода, - никада не може доћи. Негативно искуство, односно преузимање грехова предака, али и нас самих, равноправно улази у круг покретачких снага које усмеравају даљу историју и омогућава потпуно, аутентично постојање.

Али ја силазим на дно праочинства
да тражим своје сопству носиоца
и крв своју загрејем код свог ствараоца
и примим срамоту због тог злочинства.

...
а све речи су само једна: бити.
(Матија Бећковић, *Очинство*)

Како је уметност израз многострукости људских духовних могућности, она представља алтернативу само разумском, научном приступу животу. Неисцрпна симболичност, мноштво значења, не пружа коначне одговоре, коначно вредновање појава. Повезивањем конкретне, препознатљиве историјске ситуације са универзалним у људском искуству, уметност у себи спаја "митологију и историју." Митолошки, архетипски садржај директно се обраћа најдубљим, свести недоступним слојевима људске душе. На тај начин уметност успоставља најпотпунију комуникацију са комплетним човековим бићем.

Ствар је у томе да, кад се ма која група људи осећа било чим погођена онако као што се робови осећају погођени ропством, историја као таква вреди колико прах и пепео; једино мит, са својим наговештајем делања кадро да обухвати судбине оних који га имају у виду, може да иоле пружи наду или подршку."

(Нортроп Фрај, *Велики код(екс)*, Просвета, Београд, 1985, стр. 79)

Време у коме живимо крајње је сложено и нејасно. Промислање ко смо и шта смо, предуслов је истинског, аутентичног, једино аутономног постојања. Пут до њега води преко бескомпромисног упознавања себе, отвореног

суочавања са свим што нас сачињава, добрим и лошим. Будућа историја, наговештена у уметности, визија је помирења, духовне равнотеже, хармоније. То је Блејкова визија јединства Раја и Пакла, потпуно разумевање да се шизофрене ситуације распетости на "ово и оно" превазилазе "развијањем сила бестелесних," културом, уметношћу, тим "мачем уста", јединим достојним оружјем које од свог почетка имамо. Посебно је наглашена преваходност, нужност тог подухвата у циљу духовног опстанка који је данас угрожен.

Иако је решење далеко и превазилази нас, јер се "још не може све ни исказати," нужно нам је да разрешимо непрекидну дилему нашег постојања, не потпаднемо под потпуни утицај онога што нисмо, већ постанемо тај МОСТ који треба да будемо да бисмо остварили свој идентитет, били своји.

Владимир Вукашиновић ПРОСТИ НАМ ГОСПОДИ

76. ПИСМО ГРИГОРИЈА БОГОСЛОВА ГРИГОРИЈУ НИСКОМ (379.ПХ)

Свет се мраком умио, а
отишао је само
он, Владика Кесарије,
оне, Кападокијске,
Василије.

Све ми је тако далеко.
Атина, Понт. Безличја.
Само
наваљена земља и
мастило на Василијевим
скутима.

Овај глас којим говорим -
не мој, прекопава
бивало.

Претурам свитке,
читам.

Чекам васкрсење мртвих,
и Царство без краја,
плачем
Василија.

ОРФЕЛИН У НОВОМ САДУ

Захарија.
Захаријо.
Хоооооооој Захаријо.
Мајко, па где је тај Захарија?
У бледозеленом Новом Саду,
некадањем Петроварадинском
шанцу, једној великој рупи
у којој се креч неугашеног живота
лагано креће и брбоће,
седи за столом господин Орфелин
и пише.

Црта.
Нижу се слова. Ниже се историја.
Они, несвикли чакширама
и мундирима,
оделима и капутима сапети
призренци, пећанци, жичани,
студеничани, раваничани
траже Бога свога у књизи, у слици.
А Бог је њихов у воску и вуни,
у дрвету, у диму и камену.
Бог је њихов у кули манасијској.
Нема тога Бога у таквоме Бечу.
Но, господин Орфелин неуморно
пише.

Ниже речи, ниже цртеже, историју,
ниже једну нову звецкасту и
сјајкасту бројаницу.
Захарија Орфелин. Захаријо.
Хооооооој Захаријо!
Куда ли неста Бог твој,
о Захаријо?

ЗОГРАФ СИМОН, МОНАХ И ПУТНИК

Слива се она низ грло као
прокључали поток на суву њиву.
Има нечег нејасног
у свим тим ликовима које налазим,
које извлачим,
из сећања на оно што не пролази.
Боје ми певају.
Не могу да заборавим Милутинову
цркву.
Ни клепало које просеца мрак од
јутра.
Заклепа у костима мојим
изнебуха.
Не могу да насликам светог
Симеона.
Сликам за цркве и манастире,
владичанске дворове, сликам гос-
поди,
сликам сељацима - сам ни монах
ни господин
ни сељак ни човек.
Без живота, ван живота,
сав у слици која умире.
Слике моје, молитве моје,
у какву то вечност
прозоре своје отварате?

АРХИМАНДРИТ ПАВЛЕ КЕНГЕЛАЦ

Мирисало је сено, и топли јун, жена у Кикинди
Рађа дечака, сасвим обично, није обично то
Што дечак брзо учи, гута, схвата, неуморан, и већ
Осећа да сва та равница и ушорене куће, разговори
Тако познати, обични, нису његова судбина, и
Зато почиње путовање. Петровград, бљесак
теологије, сећа се
Како су о Русији причали монаси, како је листао књиге
у певницама,
Али не само то, Хале, нова колевка, право и природне
науке,
Неуморан, брзо учи, гута, схвата, новинарство није
довољно привлачно,
Политика сувише благ опијат,
Потом Петар Петровић, кобни сусрет, тамни дар
другачијег гледања,
Поклоњене реке књига, архимандрит светођурђевски,
банатски,
Непознати, ражаловани, протерани, сурван у Бездан
срамоте,
Очајање, прва грешка, Игнације великовардарски,
сједињени.
И све речи одрицања после нису вределе.
Пише Јестесловије, печата у Будиму, опет грешка,
Књигу гоне, њега гоне, непостојећу срамоту гоне.
Незналице.
Усамљеност, страх од тишине слова, грешка,
Копитар и Караџић, врата се затварају,
Залуд све.
Како му је лако пресудио Преосвећени Стефан Ава-
кумовић:

“Кенгелац? Добри коњи, али луд и рђав кочијаш...”

СЕНТАНДРЕЈА, ОД СВИЛЕ И СОМОТА

Гаврил схи-трудник,
часног монаштва узник,
ереј од свиле саздан,
сузник,
тужи.
Тужи над Рачом, далеком,
тугом, отменом,
неком,
ћути.
Гаврилу речи утећи,
и бежати, стићи,
лећи,
мокро.
Мокро му одлећу речи
низ бедну воду неку.
Далеки Гаврил, тужни,
речју од туге саздан,
ћути.
Свилени јереј мужни.

ПРЕД КАПЕРНАУМСКОМ СИНАГОГОМ

Гаврил, збуњен од сласти,
безличним кругом кружи -
смутиле су га страсти.

Улива небо у сено,
улива сунце у багрем,
Гаврил се небом шета.

Небо се спушта на доксат,
улива светлост у сену,
Гаврила сенка се неда.

Гаврил пород од Неба,
земљом закован зебе,
а посвећеник је хлеба.

МЕЛВИЛУ ИЗ АРГЕНТИНЕ ИЗ ЈЕДНЕ БЕСАНЕ НОЋИ

Не Левијатан, ја левит бели,
левит свих безличних мореуза,
левит чије се левитство састоји од ружа -
окрећем колач света у руци као у детета.

Лервијатан бели,
кртица нашег најдоњега ума,
свепрожимајући кит олуја из снова,
Не плива - лети, разара и плута,
и вири из мога
левитскога скута.

МОЛИТВА

И сабијам заборавом, сабијам
спаљеном,
проговара кроз очај, проговара
реч.

И пробија реч јача од
слабости,
бритка
да кроз бол проклизи.

Пуста речи, мируј.

ЖУДЊА ЗА

КОЗАР СУМРАКА У КОЗАР ЗОРЕ

Боро Рудић, приповедач светлом и сенком

Тoliko различити, да нема два иста човека на свету, сви људи ипак борава у истом кругу овога света.

У кругу који оцртава сусрет светла и таме. За неке људе, кроз многе дане њиховог живота, боравиште је круг таме; светло је оно што није њихово! Други опет, уроне у круг светла, као јаре кад падне у каблић млека; њима је мрак тајна.

Не може се остати и нико не остаје, ипак, све време ни у чистом светлу, ни у мрклом мраку. Живот се збива на рубовима. Онде где се сусрећу и раздвајају, где се стичу и одакле отичу и светло и тама. На рубу круга на ком се ноћ са даном за превласт бори. Наше право поприште је подручје сумрака и исечак зоре. Живимо док се још бије она битка и док њен исход још није изврстан. Ту смо ми они који јесмо. Ноћ и дан су одморишта - мере нашег отсуства.

Сваке ноћи положимо себе на све своје бриге, као што птица положи перје на своја јаја. Шта ће се испилити у зору? Сваког сутона приберемо своје козе у тор. Која ће дочекати зору? Ноћу, све козе су црне; хоће ли нам у зору, стадо осванути бело?

Боро Рудић је приповедач светлом. И приповедач сенком. Дописник са оног правог попришта живота. Не промиче му ни титрај светла, ни тамни талас густе тмине. Један од најтрофејнијих фотографа у Македонији, са више награда и признања него што има година, Боро Рудић је уметник од оног најређега и најплеменитијег кова. Он уме видети драму људског постојања у њеној најсуптилнијој форми, кроз смртоносни загрљај, и опет, кроз животворну борбу универзалних принципа таме и светла. И што је још важније, уме је испричати као непоновљиви лични доживљај. И кроз мутну локву уме Боро Рудић посведочити о сјају неба. Ако онај познати израз - "Све су му козе на броју" - означава потпуност у којој је све на окупу и

при том, све на свом месту, треба без остатка да важи за истинског уметника, онда он најпре важи за Бору Рудића. Велики козар сумрака и козар светла, Боро Рудић маестрално приповеда велику причу људских страдања и надања, са свим естетским, ликовним, лирским и трагичним, метафизичким и физичким козама на броју.

Кроз сваки експонат ових фотографија чује се шапат светла и види се како светли реч.

Ферид Мухић

У па

Излазе

СВЕТЛОМ

Триплан

Тражење излаза

Дрим

И
З
Л
А
Г
А
Њ
Е

Боро Рудић је рођен 1954. године у Македонији. Уметничком фотографијом бави се још од студентских дана, а професионалном у последњих десетак година. Један је од оснивача међународне изложбе "Фотомедија". Учествовао је на више групних изложби, а представио се и са неколико самосталних изложби у Немачкој, Турској, Грчкој и Србији. Добитник је више награда...

Сам 1

ПРИВИД ЗА ВИД

Савест се не може клонирати.

★

Кривица је огледало - тражећи је код другог, видимо себе.

★

Не постоји цензура за писање због грешке савести.

★

Победник поражен својом победом није победио.

★

Прогласише привид за вид.

★

Поклон може одузети више од своје вредности.

★

НИЈЕ ТВОЈА ПАМЕТ ИЗВАН ТВОЈЕ ПРИРОДЕ.

★

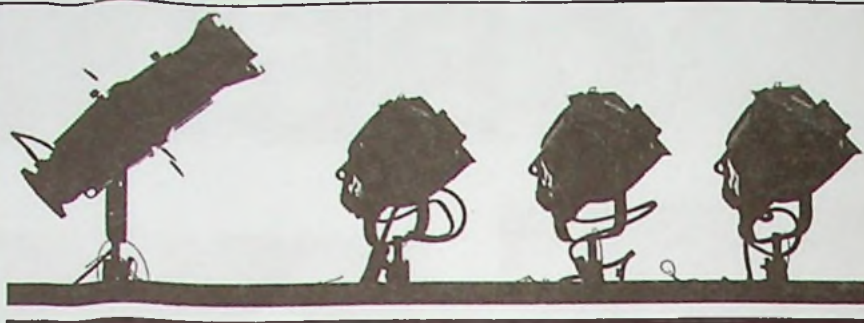
Заборав бира шта ће да запамти.

★

Осиљена сила пресуђује себи.

★

Зачуђује збуњеност једноставношћу.

Дејан Дабић

КРИЛА ФИЛМСКЕ ЖУДЊЕ

Мотив анђела у филмовима "Небо над Берлином 1, 2"

У једном од најзначајнијих европских филмова последњих деценија, главни јунаци су Дамијел и Касијел (Бруно Ганц и Ото Сандер); реч је о ремек делу немачког, и не само немачког филма - Небо над Берлином, редитеља Вима Вандерса из 1987. године. Анђели бдију над судбином становника тада подељеног Берлина, две године пре рушења Зида. Филм сценариста првог Вандерсовог филма Голманов страх од пенала Петера Хандкеа и самог редитеља, започиње стиховима поеме великог немачког песника Рајнера Марија Рилкеа, провученим кроз цео филм као својеврсни поетички и поетски лајтмотив: "Кад је дете било дете, желело је да буде поток, речица, река, бара, море. Кад је дете било дете, није знало да је дете, све је имало душу, а све душе су биле једно."

У тематско-мотивском смислу, Вандерс се наслањао, како на класични Холивуд и филмове Као у сну (1941) Александра Хола са Робертом Монтгомеријем и Живот је диван (1946) Франка Капре, као и на филм Новог Холивуда, Небо може да чека (1978)к, Ворена Битија и Бака Хенрија. Суштину филма дочарава и наслов на енглеском говорном подручју: Wings of Desire, или у основном преводу Крила жудње.

"Виндерсово чаробно ремек дело" како га у својој "Историји филма" назива Дејвид Кук, осим што је добило једну од најважнијих награда на фестивалу у Кану, додуше не Златну палму, али свеједно, престижну Награду за режију, извршило је велики утицај на синерасте широм света, па је и у америчкој кинематографији снимљена нека врста његовог римејка - "Град анђела" (1998) Бреда Силберинга са Николасом Кејџом и Мег Рајан. Небо над Берлином је својим великим успехом и утицајем у свету "седме уметности", нагнао Вандерса и његову компанију Road Movie, да шест година касније сними наставак под називом Тако далеко, а тако близу, односно Небо над Берлином 2. Наравно у позадини приче су и промењене друштвене и политичке околности у Европи и свету. Берлински зид је срушен. Немачка уједињена, а свет постао униполаран под дејством једине преостале суперсиле.

Зато и не чуди, што се у наставку "Неба над Берлином", појављује и бивши совјетски председник Михаил Горбачов. Филм почиње одломком Јеванђеља по Матеју. "Светиљка је телу око. Ако је око твоје ведро, дело ће тело твоје бити осветљено. Али, ако је око твоје мутно, цело ће тело твоје бити у тами". Касијел, баш као и Дамијел у првом делу који сада не може да га види, већ га само осећа по специфичном зујању у ушима, жели да спозна оно што не може ниједан анђеоски пријатељ, који се у међувремену оженио Марион (Солвеинг Домартин) и добио дете, жели да освети терет живота и његове радосне и тужне, лагодне и тешке тренутке. Он ће у драматургији овог филма описати пун круг, од тренутка када постане пали анђеоски спасавајући девојчицу од страдања приликом несрећног случаја, до тренутка када опет, приликом другог покушаја спасавања, завршава своју овоземаљску мисију поново се враћајући на небо, овога пута као човек са идентитетом.

Иако познати амерички критичар Леонард Малтин говори о наставку Неба над Берлином као о филму савршене глумачке поделе и не тако савршеном филму, алудирајући вероватно на Настасју Кински која тумачи Рафаелу, женског анђела, па и на Вилијема Дефоа, Хорста Бухолца и музичара Лу Риду (у првом делу, био је Ник Кејв и "Бед Сидси"), ипак је и овај филм награђен, такође на најпрестижнијем светском филмском фестивалу у Кану, 1993. године, и то наградом Гран При жирија, тик испод Златне Палме. Овај филм за нас је значајан и због речи самих анђела на завршетку приче: "Ми доносимо блискост онима који су се удаљили. Ми нисмо поруке, ми смо весници, а порука је љубав.

Сунчица Денић

ИСАИЈА

Опет сам те изневерила, мој Исаија! Опет. Више сам, чини се, плакала и више тувовала но што се очекивало. Изгледа да је твоја фрула, нао прогнана иза зидина и даље јецала, сметајући певању и миру на целом острву. Изгледа, драги мој, да је било боље да тражим рехабилитацију за тебе преко судова и светских комисија, но што сам те твоје звуке хтела да пренесем и овомо. Изгледа. А како сам била неука! Као да ме вишевековни моји учитељи нису ни првом слову научили, ни обичном кругу, за који смо мислили да представља сунце. Ми тамо, најпре бисмо цртали круг, убацивали по тачкицу за очи, нос и уста, и радосно пријављивали врхунску идентификацију са сунцем. Некад, додуше често, вукли смо црте ван, не би ли зраци допрли до најдаљих, до свих. Како сам, дакле, неука, Исаија! Нисам се тобом научила. Чим би се запевало, ја бих се грчила и сећала оних којих нема. Зато, уместо да подигнем руке горе, у славу и част сутрашњици, ја, бришући сузе које кану, ногом заваравам непријатност. Ни песма се, дакле, није примила код мене. Ни звук, осим оног који се са ветром јављао а лично је на твоју фрулу. Нисам ни макла даље од оног места где се Неродимка раздваја, пријављујући стално ту бифурацију као велико светско чудо. Нисам могла да се одвојио од оне ливаде између река на којој је трава увек зелена, питома и необично млада. Ту сам оставила део оброка, сакривши га. У новинској је хартији, можда страница *Јединства*, *Новој свети*, *Јетте е ре - Новој живојти*. Какав парадокс! Сакрила сам га испод оног кривог дрвета, за мене тада бића које уме да чува тајну, као што уме и да саклони многе. Ја сам често, ако не увек, у дрвећу препознавала људе, жене и децу; војнике и старце, чисте и губаве. Ту сам оставила парче хлеба после једнодневне екскурзије са одељењима првог и трећег разреда која је необично учио, водио и чувао Бранислав Бојковић, учитељ из Угљара код Косова Поља. Толико сам вешто угурала тај мали пакетић увијен новином, да сам сигурна да и данас стоји неоштећен у шупљини тог древног дрвета. Осим ако и то није сматрано као стратешка сметња, као што се тамо све старине и дефинишу. Нашла бих, веруј ми, жмурећи то место, само када би се могло до те ливаде и до Неродимља.

Изневерила сам те, потом, и када сам мислила да ћеш ти и такви средњокосовски, липљански и угљарски падежи моћи да се носе са висококосовским оп lane формулацијама, чак се дрзнувши да их афирмишем у тзв. диференцијални систем - најпре граматички, потом интегришући га свуда - до економије и политике. И не, драги мој учитељу, с мене (што би значило инструментал од ЈА), већ смене - потребне увек, нарочито сада. Смена моћи, власти, мишљења, говора и језика.

Смена страже, смена граничника. Мирна именица, уместо посесивних заменица и припадности наслеђу атемисаних датива, акузатива, вокатива... Зато је било потребно уместо СЛЗА једна потече - да се каже потече ВЛТАВА. Тај прелазак се овде претворио у плач, а свуда околу, до Калгарија, то је стајлинг пар екселанс.

Изневерила сам те у свакојаким говору и мишљењу - све намећући тишину и ћутање као своје опредељење које је, осим што је урођено - стечено и код родитеља - мајке, на пример. Говорила сам о твојем тихом, крадомице дуваном инструменту, не размишљајући, можда као ни ти, да фрула не може да замени молитву. Тако сам и ја, драги претку, предаче или претче, таламбасала о мукама и јауцима, уместо да сам се молила Св. Врачима и Дечанцима (и широкосветским кадровима - изасланицима моћним).

Ето, кад писање хоће да замени молитву!

Ето кад објављивање хоће да промовише тугу!

Ето кад се говори о сну, уместо да се преда неминовности! Уместо да се едукује да СМЕНА јесте будуће доба.

Изневерила сам те и издала сам оне шарпланинске звуке и шуштање изворчића са Брезовице, просипајући и ту драгоценост, као кад се просипа бројаница. Или кад пређе из руку великосхимника у менаџера. Уместо радости што се претвара у злато (најчистије), ја сам се бунила што се претвара у тишину.

Изневерила сам те, дакле, што сам просветитељски долазила увек са оног ушћа Неродимке. Што сам задржала име налик на прве деце цртеже, што сам спустила главу у недра - слушајући твоју фрулску мелодију, уклету и нежељену чак и онима који је дрводеље или изливају у житком блату.

Изневерила сам те због псалама и другог евергрини.

Макар да сам могла још једну степеницу у овом епском надметању, нехеројском наравно!

Макар да сам отишла из ове земље, ако нисам могла из ове приче о фрули, о певању и ћутању Косоваца!

Макар да те нисам толико потрошила у своме неумећу, оставивши те неком новом времену, светској банци и космосу.

Опрости за старо рухо, мој древни Исаија!

За шарпланинске ветрове и фруле, за Неродимље...

Ништа се од ових наших светова није видело.

Остала је и даље непотребна, нежељена и неука косовска прошлост, мучна исувише за престојавање.

Повлачим се, ево, у петовековно ћутање.

Твој анонимни потомак

П.С. Твоја анонимца potomkiwa

Сунчица Денић,
Три свети,
"Филип Вишњић",
Библиотека Албатрос,
Београд, 2008.

Александар Б. Лаковић ПИТАЊЕ ИДЕНТИТЕТА

П риликом покушаја представљања романа Сунчице Денић симболичног наслова *Три света* намеће се, пре свега, као нужност издвајање његове растресите грађе и хетерогене архитектуре, чија се неочекиваност огледа и у томе да су конституитивни елементи романа - кратки али спори фрагменти сећања, снова, литературе, епистоле, истинитих догађаја и ликова, међу којима су писци (Пастернак, Шекспир, Песо, Ходис, Пекић, Раичковић, Данојлић), мислиоци (Јунг, Сартр, Башлар, свети Аугустин, ава Јустин Поповић, Јеротић), чланови њене породице, као и обични људи, сви са својим судбинама и удесима. Штавише, вешто су укомпоноване и Денићкине приче, раније настале. Већина прозваних фрагмената (од њих педесет укупно разврстаних у седам неименованих циклусних целина) стало је у свега неколико редака или реченица.

Друга наметнутост јесте обавеза да се објасни неочекивани наслов романа. Можда је разрешење тајне Денићкиног именованја њеног романа у чињеници да је простор књиге на релацији "три света": Косово - Србија - Чешка, а њено време углавном обухвата последњих стопедесет година, уз искорак и до доба Ћирила и Методија и даље. Њих два (про)светитеља, уз некадашње Панонско море су и географска спајајућа линија између Чешке и Косова (у Прагу им је један храм посвећен, јер су и боравили тамо), док је непосредна "косовска веза" заборављени писац Манојло Ђорђевић Призренцац (друга половина XIX века), који је у Чешкој "готово једну деценију тамновао, рекло би се, из поетских разлога, припремајући се за идеју свесловенства и страдајући због ње". Затим, ту су и друге аналогije, нарочито из домена фауне и флоре (зова, на пример). И не само они.

Оваквојразуђеној и стално прекиданој структури романа списатељица је, са разлогом, прилагодила есејистичко-исповедни дискурс,

обогаћен локалним говором (косовско-поморавским), али и цитатима не само набројаних писаца и филозофа, већ и изводима из светоотачке литературе (пре свега свети Серафим Сараорски и отац Пајсије, негдашњи игуман манастира Хиландара и манастира Светог Прохора Пчињског).

Ипак, непосредан повод за настанак романа јесте једна легенда из Чешке, тачније "из Конопишта, дворца чувеног Франца Фердинанда... силног ловца и убицу животиња" где се могла чути "прича о белом зецу и тајни коју је он носио. Ко убије белог зеца - умреће брзо!" "Узалуд га је Софија, његова жена и његова велика љубав, опомињала и наговарала да то не чини". О томе сведочи, по речима списатељице, и данас не само "прича о белом зецу", већ и слика белог зеца "на почасном месту ... на таваници ... дворца Франца Фердинанда" у поменутом Конопишту. Подршка роману је и Данојлићев роман *Зечји трагови* објављен у истој едицији - Винаревом Албатросу (и Винавер је, као житељ Прага, додуше, пасиван актер Денићкиног романа), чији је цитат у контрапункту са жртвом атентата у Сарајеву: "Кад се зец тако значајно у неког загледа, допуштено је претпоставити да је неки његов предак, пре милион година, упознао неког нашег претка и да се, у том сусрету, укресала искра обостране симпатије. Многе животиње, и иначе, лако препознају човека који им не жели зло, а добра искуства се преносе с колена на колена". Ипак, Фердинандово "кушање" и Данојлићева промишљања су истовремено и књижевни подтекст романа пред нама, у којем се њихови одједи спонтано појављују и упорно трају.

Затим, када је реч о бројним књижевницима и филозофима, чије су мисли и оквир збивања овог романа, али и платно на којем се наносе различите боје, слутње, стихови, недоумице. Заправо, роман *Три света* је поприште списатељкиног тражења различитости и сличности између литературе и живота и њиховог упорног опетовања кроз исте просторе, али у цикличним јављањима. На нашим просторима, услови су такви, да писци и не морају измишљати догађаје и ликове, јер је живот творац изразито драматичних, надстварних и онеобичених појава, које није лако ни домислити. Списатељица користи и параболу да издвоји и акцентује наведене сличности и разлике кроз време, нарочито при читању Пастерникове преписке. Дакле, све ово чега смо сведоци дешавало се и раније или се за мало није десило, што је, морам признати, значајна дистинкција. Историја нас учи да се то понавља одувек, о чему сведоче новозаветни текстови (списатељица у неколико наврата неки догађај смешта у "Четвртак"). Из наше даље али још сложене историје је и цитат који списатељица преузима од Љубомира Симовића из његове књиге *Бој на Косову*. У питању је дијалог између Мурата на умору и Милоша пред усековање (Мурат: "То што ти главом плаћаш своју реч не мора да значи да је твоја реч скупа, већ да је твоја глава јефтина... Колико мора да је празна глава, која се даје за једну пуку реч?" Обилић: "Боље да се упиташ колико је вредна та реч за коју се полаже људска глава! Да није те речи, шта бисмо имали? Шта би нас делило од скакаваца и стонога?").

И овај цитат, као и преостала бројна промишљања мислилаца и обичних људи, изискују сви скупа да се

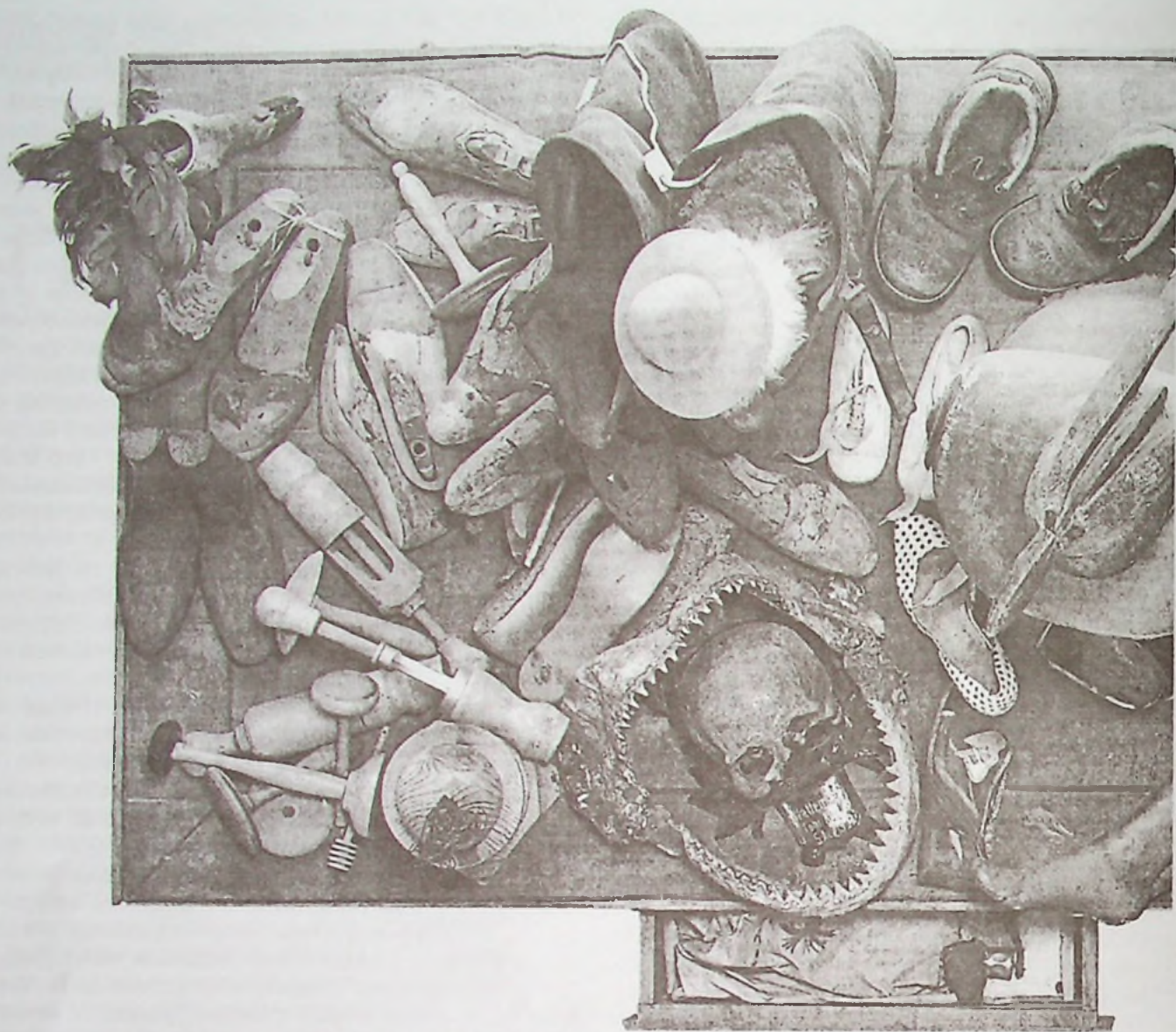
протумаче и још једном преиспитају кроз вечито питање и вечиту потрагу о свом идентитету, о припадању једном народу, простору, духу, традицији и чему све не. Колико су ти сегменти потребни или неопходни, корисни или отежавајући, битни или ефемерни, први или други? Који је то знак препознавања једног колектива. Шта чини тај квантум у тренуцима деоба. Зато и важан аутобиографски предзнак романа као знак његове извесне географске и временске сведености, морамо посматрати кроз тврдњу Мориса Бланшоа да писци не пишу по ономе што јесу, него да писци јесу по ономе што пишу. О тој двострукости или мимикрији потврду проналазимо и у бројним реченицама Денићкиног романа (На пример, "што би говорио о другима, говори о себи... кад говориш о другима, говориш о себи" - стр. 12; "И ово путовање кроз питања ко си, шта си, где си био и куда ћеш, мој је посао" - стр. 202; а најубедљивије и парадигматично за списатељкин стваралачки поступак, јесте у краћој причи Четвртак III, на страници 161, која читава гласи:

Тих дана неко рече, можда и написа да се, заправо, најчешће сукобљавамо са Хамлетовим бити или не. А тај неко, можда Сартр, можда Хелен Гарднер, можда неко сасвим стоти, изједначава то питање са питањем: Ко сам ја? Шта сам ја?

У *Исповестима* Светог Аугустина стоји: *И тада се окренух себи и запитих: Ко си ти?* Као да је то питање граница између среће и очаја, живота и смрти.

Дакле, старије је од демократије, од разних савета и асоцијација, идеологија и религија; старије од многих боја и звукова, од многих речи.)

Дакле, не може се избећи ни током путовања и обиласка других простора, па и светова, питање идентитета, не само колектива него и појединца унутар заједнице, али и као њен представник попут јунака Денићкиног романа. Списатељица успева да питање сопства и самоспознаје сопства дочара и понуди читаоцима из више углова, понајвише у нешто дужим причама Крстана, Избор, Сурдулица, Зара, али и краћим Светлана (један и два) и Отац Пајсије. Везаност и опседнутост простором и искуством Косова су очити у Крстани и Сурдулици; привилегија на апсолутну слободу "зачуђава се" у Избору; право да мислимо да је другачије од стварног у Светлани; док је апостофирана важност духовне вертикале која опстаје "не по закону нужности, чак ни по законима разума, већ по закону срца" у причи Отац Пајсије. Прича Зара доноси савет из животног искуства, раван Шекспиру, Јунгу или светоотачком проповеду о скромности и лимитираним очекивањима од овоземног живота: "Немој нешто много да желиш; нећеш имати. А и ако некако дођеш до тога, то није то, изопачи се; промењено дође до тебе". Али, прича Сурдулица доноси и једну неочекиваност, привидну нелогичност. Заправо, иако списатељка (и својом жртвом конкретно) припада народу који је прогнан са косовског огњишта, а пре тога деценијама и вековима мучен, харан, паљен, силован, унижаван, у контакту у болничким условима установљава да јој је блиска једна, њој дотада непозната Албанка, због заједничкости у припадању косовском тлу, зато нас не чуди лик Крстане која се не мири са продајом куће. Стога је најобимнији циклус, четврти по реду, у потпуности посвећен Косову.

САВРЕМЕНА БУГАРСКА ПОЕЗИЈА

Препевао: Милан С. Димитријевић

Астроном Милчо Цветков, у песништву Кирилов, свесрдно се ангажовао од 29. јула 2008, током ауторовог боравка у Софији, у лепом амбијенту парка "Гео Милев" да уприличи занимљив и лирски узносит песнички скуп истоименог књижевног клуба. Били су присутни песници различитих оријентација и опредељења, уједињени у једном креативном хтењу да лепом уметничком речи дочарају своје развигорене лирске визије. Нагласимо овде да се учесници овог поетско - уметничког дружења делотворно окупљају око сајта "Хулите". Тако се догађа да поетски изговорена реч налази своје сазвучје и одјек како међу заинтересованом и присутном публиком, тако и код свих оних који посећују њихов сајт. Овако креативно окупљени под геслом "нека цветају сви цветови" представљају јединствену организовану песничку

дружину, која осмишљено негује истанчану поетску реч. Без претеривања се може рећи да је ово својеврсни подухват у поетској речи обједињених и лирски распеваних душа, који може да буде пример за углед у ширим балканским релацијама.

Групу надахнутих песника љубитеља суптилне поетске речи, који су се окупили у парку "Гео Милев", чинили су Рајчо Русев Рајсин, Евгенија Маринчева, Маја Митова, Катја Маринова, Илијана Илијева и Хулијана Петкова. Многи од поменутих песника значајно су обогатили бугарску књижевност, а појединци јој чак чине и посебну част. Зато сам осетио потребу да се упустим у увек неизванредан посао препева инспиративних стихова на српски језик у намери да их што адекватније представим читалачкој публици.

Малчо Кирилов

СИРИЈУС

Куд год да се обрне,
куда год и да је!
Све ми се тај Сиријус троглав,
натура стално гологлав,
и не питајућ ме преобрне,
у кога год да је.

И Задивљеност иде прва
куда год и да сам,
А тад изнова Сумњичење,
што може дати искупљење
и лако доноси знамење...
ко да је поноћни сан!

Три бисера Догонска* та
кад благо Сотис сја
казују: Јахве да постоји,
и није важно мили моји,
дал свет уопште дане броји,
има ли песника!

Да буде твоја воља, Боже,
те речи волим много!
У то верујем од када ми,
у души топло лето шуми,
а... љубав поста навика ми!
Не судите ми строго!

У почетку беше тај - Сократ,
и премудро му слово!
Нај-чисти! Први тако окат!
Тај првобитни дипломат,
тај посланик наш свима познат.
Но где се деде ово!

За њиме следи ноблес Кант!
О добру приповеда.
Тај који даје је у реду,
а не да добије ко гледа,
и чуди се како изгледа,
да обадве су истог реда!

Свет... Шта је Свет?
На Шљиви једна сенка!
Сред Пролећа, расцветала,
и као неки стари Тата
реалан поглед отежава,
Лепа је! Палома - Бланка!

Вера и Нада сестре две.
Две! Црна и Плава!
Задивљено их гледам обе,
и све се питам, питам се,

која ће сад да прати мене,
дуж пута ка звездама права!

Од када Феб заврте снажно
Земљу па са њом смо на елипси
ми,
од корњаче па све до Буде,
Зевса, Амона, првог чуда,
свако се пита да ли Јуда
није пророк у тами?

И само Сиријус троглав,
Догонци што га знају, виде,
са небеса нас гледа прав,
и смеје се на такву нарав,
људску. На крају је заборав!
Он чека! А његов час већ иде!!!

Рајчо Русев Рајсн

БЕОГРАД

Усне ми трепере у сну,
Вали Дунава ми крвљу следе,
Господ ме доведе ту,
а ко ће да ме одведе!

Понављам бело ти име,
И бело ти вино пих...
Од себе усрдно си крио ме...
и ја од себе те крих.

Али да будемо јасни -
волећемо се до века.
Као град - ме волиш - страсно,
А ја тебе - ко живот човека.

Дал опет ћу да ти хрлим!
Дал теби заклет умрети.
У мом сну те анђео грли,
Дан ти мој спомен свети!

Евгенија Маринчева

НА ПОЗАДИНИ МЕСЕЦА

Вечерас ћу сликати по Месецу
Он ће ми бити платно.
Боју ћу узети са неба,
од планета и безброј звезда.
Започињем са бојом љубави.
А затим фарбе Мудрости и
Светлости.
Обриси ће бити са бојама Дуге,
додаћу и метеорски рој,
и мало од астероида који
крстаре уздуж.

Слику ћу назвати
"Васионска лепота"

Илијана Илијева

ХАИКУ СТИХОВИ

Ускоро ће се смркнути -
горе камење
изгрева

Жарки зраци
заслепљују часовник -
дугачак дан

Најсеновитија је планина
када је сунце
најјаче греје

* Афричко племе Догони зна-
ло је вековима да је Сиријус
трострука звезда, што ми знамо
тек данас.

Зоран Филиповић ЕСХАТОЛОШКА СТВАРНОСТ ЦРКВЕ

Завршни наставак

Присутност Цркве као есхатолошке стварности унутар историје обележила је стална борба за чистоту вере, која је у свакој појединој епохи долазила у опасност да доживи искривљења под утицајем античког, природног начина поимања стварности. Не задржавајући и се на бројним проблемима и догађајима ове бурне историје, желимо истаћи да је суштина ове борбе била заправо борба против три основне опасности по веру, а то су управо основне античке културе: натурализам, рационализам и индивидуализација.

3. БОРБА ЗА ЧИСТОТУ ВЕРЕ И СИНТЕЗА СВЕТИХ ОТАЦА

Све велике јереси, као и многобројна предања недоследна учења, у својој основи имају натурализам, који се преко идеје о јединству "умно" завршава у индивидуализованој сотирологији. Тако нпр. оно што савелијанство повезује са аријанством и духоборством, несторијанство са монофизитима, монотелитима и тритеистима, докете са социјанима и гностике са оригенистима, јесте уверење да се појединачно постојање (постојање ипостаси) заснива на природи, којој живот и личност могу бити природата својства. Отуда и немогућност ових учења да помире оно што је по природи непомирљиво.

Неспособност људског природног ума да по себи појми садржај живота као ипостасну заједницу, условила је да у погледу сотирологије, под утицајем Платона, дође и до умањивања или занемаривања значаја Оваплоћења, а нарочито Васкрсења, те да се све сведе на систем у давнини предатог знања којим се треба руководити у будућности. Уместо тајне Богопознања произниклог из опита благодатне заједнице, често срећемо изградњу читавог система онтолошких нивоа преко којих Бог, који остаје одељен од творевине само теоретски, практично комуницира са човеком путем природне везе. Природна повезаност човековог логоса (ума) са

вечним Логосом, овде отвара могућност да он и без Оваплоћења може кренути путем приближавања Творцу. Само Оваплоћење могло је често бити доживљено само као начин откривања божанске поруке људима, доношење "знања", од којег духовнији треба да прозру у дубински смисао (који сходно античком виђењу мора постојати иза површине), а они "телеснији" могу да се баве дословним тумачењима изнетих поука. Да не говоримо тек о учењима о преегзистенцији, почетном јединству умних бића и Оригеновом апокатастасису, која директно уводе појам нужности у поимање Бога, а хришћанску етику са аспекта слободе бића пребацују на чин природе. Коначно, вера у Бога и само спасење у оваквим системима не морају захтевати учествовање у Светим Тајнама. Свете Тајне овде остају само ступањ својствен почетницима, ступањ који није својствен човеку утврђеном у созерцању. Уместо учествовања у заједници, евхаристија је место поучавања, а циљ је созерцање које са заједницом нема у овом систему никакве везе. Веза којом човек у оваквом систему добија уопште могућност да дође до Богопознања је у својој коначној инстанци космолошка.

На пољу етике ово је, у зависности од врсте

учења, условљавало углавном ревитализацију етичко-онтолошког дуализма, занемаривање и одбацивање материјалног, истицање етичког напора на рачун благодети, те једно природи страна инсистирање на етичкој "чистоти", које се некад претварало и у трајно жигосање оних који одступају од преусиљених етичких начела (жене се и удају, рађају децу, пију вино, зарађују за живот, итд).

Историја борбе Светих Отаца за правилно исповедање и тумачење хришћанске вере показала је јасно да Црква никада није прихватила натуралистичке поставке антике. Оригинални хришћански догмати остали су верна сведочанства о истицању слободног, личног постојања, које извире из љубавне заједнице, обухватајући собом природу и њена својства у сагласности са овом слободом. Ради поређења наводимо најосновније:

- Исповедање вере у Свету Тројицу, чији је извор личности Бога Оца, изван времена, што даје логичко првенство ипостаси Бога Оца у односу на божанску суштину;
- Из суштине Бога Оца рађање Бога Сина, не без благовољења Оца, што истовремено говори о истинитости божанства Сина, али и о важности слободе Оца у акту рађања, чиме се предност поново даје слободи љубавне заједнице личности и брише могућност некаквог диктата божанске суштине;
- Логичка предност дата ипостасима брише могућност да су живот и личност својства придодата природи, што најбољи пример има у Оваплоћењу, где предпостојећа ипостас Сина, суштог Бога, узима (додаје) себи људску природу, што Му није својствено, већ по слободи;
- Несмешаност људске и божанске природе у Христу бришу могућност посебне, нове "природе Христа", па тако и могућност да је Христос - Син Божји роб било какве природе;
- Нераздељивост божанске и људске природе (и две природне воље) у Христу, сведочи о чврстој повезаности јединственог бића Христовог, којег је темељ сама ипостас Сина, предпостојећа, од Оца рођена пре векова, старија од људске природе, а логички приоритетна у односу на божанску природу с обзиром на сапостојање изван времена и благовољење Оца;
- Одбијање могућности да се Божанске Ипостаси могу назвати некаквим посебним природама (против тритеизма), итд.

На пољу етике као дисциплине практичног опита, искуства егзистенцијалног остварења, Црква се са проблемом натурализма и космолошког јединства умности сусрела једнако рано, већ са појавом гностика у другом веку. Следећи векови борбе за чистоту вере условиће да се у Цркви развије креативна снага која ће моћи да у себе усиса и суштински преобрази антички начин размишљања у онај својствен хришћанском предању.

Особита тешкоћа у овоме била је јак утицај Платонове мисли, која је преко Оригена снажно утицала на монашку популацију у оквиру тзв. "исцелитељног" (терапевтског) богословља. Са оваквим погледом на ситологију сусрели смо се у оквиру Евномијевог аријанског учења о богопознању, а суштински проблем могао би се изразити као учење о потреби очишћења душе од страсти, па чак у оквиру платоничарског система и од везаности за материјално, како би се ревитализовала њена природна способност боговиђења, што упућује

на идеју учења о космолошком јединству умности, која озбиљно тресе темељни постулат хришћанске вере у Нестварног, апсолутно трансцендентног и природно непојмљивог Бога.

У атмосфери одушевљења оним "искрама" опитне истине које кадкад умеју из Платоновог дела својим сјајем заслепити мислене очи посматрача за сагледавање таме Платоновог натурализма, многи су успели преко Оригенове прераде пронаћи једно схватљиво теоретско упориште монашком животу које би било прихватљиво и популарно за јелински свет. Особита тешкоћа у брзом кристалисању позитивних и негативних тенденција везаних за "оригенистичко" монаштво (или боље - за "терапевтско" богословље) била је једна интелектуално-идеолошка некомпактност самог покрета, који је у бити био и остао народни покрет, по вокацији есхатолошки и пророчки, праксиса развијеног до библијских размера. Отуда је било нормално да се у атмосфери сталне духовне борбе и поверења у учену браћу различите идеје усвоје у различитој мери од различитих људи, који су сходно свом подвижничком искуству и богословском дару могли на срећнији или мање успешни начин изградити сагласност између свог живота и ових идеја. Отуда и резерва Епископа Др Атанасија Јефтића када говори о тзв. оригенистичком монаштву, те тврђња да су овим називом били погођени, и захваљујући томе осуђени, многи Предању одани подвижници, у суштини доброг монашког поимања живота. Осуда оригенизма у петом, а нарочито у шестом веку, заувек ће одстранити радикалну античку мисао из монашког покрета, али ће захваљујући подвижничком искуству, онај здравији приступ "терапевтском" богословљу остати заступљен до данас. Овде говоримо о делу оних који су својим богословским радом довршили све оно што је у традицији било познато али недоречено, какви су у првом реду Св. Максим Исповедник, Св. Симеон Нови Богослов, Св. Григорије Палама и други.

Овај здрави приступ "терапевтском" богословљу подразумева:

- јасно прихватање одвојености тварног и нетварног по суштини, онако како је то својствено апофатичком богословљу,
- учење о неутралности првобитног начина постојања човека у односу на грех и несавршености истог у односу на егзистенцијалну оствареност, са јасном представом о контингентности створених бића и аналогно томе њиховој по природи иманентној могућности враћања у небиће,
- учење о природној динамичности човека ка Богу, као природној вољи тварних у њеној првобитној датости,
- учење о слободној ипостасној вољи човека као узорку злоупотребе природе и актуелизације зла, доживљеног као погрешног начина постојања, које оставља тајни печат на његову природу кроз поремећај њених природних функција, нарочито воље, што се преноси биолошким путем,
- инсистирање на сједињењу тварног и Творца као унапред зажељеном акту Бога којим се успоставља истинито постојање твари, што је актуелизовано Оваплоћењем Бога Сина, у чему је спасење,
- учење о екстатичном Богопознању путем благодатних енергија Божјих, које је узрок сваког покрета тварне (сада пале) природе ка добру,
- инсистирање на Светим Тајнама као извору благодатних енергија којима се открива Бог,

- инсистирање на сузбијању страсне повезаности са тварним као фактору који онемогућава Богопознање,
- осуду неразумне неумерености и самоубилачком одбацивању материјалности као саставног дела људске природе,

- очекивање "пресаздања" целокупне тварне природе, којим се коначно брише свака њена дисфункција и успоставља раније обострано зажељена пуноћа постојања твари, у догађају будућег Царства Христовог,

- јасно истицање слободне љубавне заједнице Бога и човека као догађаја који чини садржај и смисао истинитог постојања твари.

У овако обједињеном систему видимо јасну линију која на истоветни начин изражава онтологију и етику хришћанског предања од Апостолских мужева, какви су Св. Иринеј Лионски и Св. Игнатије Богоносац, преко подвижника и отаца, какви су Св. Антоније Велики, Св. Атанасије Александријски, Св. Макарије Велики, Кападокијски Оци, Св. Јован Златоусти, Св. Кирило Александријски и многи други, па све до Св. Максима Исповедника, Св. Симеона Новог Богослова, Св. Григорија Паламе и бројних исихата потоњих времена.

4. РЕЗИМЕ

Одсуство натурализма у хришћанском предању уродило је неодвојивошћу онтологије и етике. Есхатолошки карактер хришћанског очекивања, условљавајући позитиван став према историји, ставио је саму протологију у контекст предзначења коме је историја пут ка остварењу. У свему је изузетно важан фактор слобода ипостосне воље, темељ на коме се гради целокупно постојање, како оно у вечности, тако и оно у времену. Ово је епохална новина којом ће хришћанство променити свет.

Акт прихватања заједнице у Христу, као акт слободне воље појединца, поставља хришћанску евхаристијску заједницу - Цркву, на темеље који ће на појединачног члана заједнице деловати афирмативно, а не репресивно. Дубља суштина ове афирмације лежи у опиту Боговиђења, које је несумњиви садржај хришћанског евхаријског искуства.

Стога није чудно то да је хришћанска вера, по Божјем премудром плану, доживела највећу експанзију у доба позне антике, када је индивидуализована свест античког човека дала могућност свакоме да се у погледу свог егзистенцијалног избора може одлучити више или мање слободно од своје припадности биолошкој или друштвеној заједници. Историја ширења хришћанства показала нам је да је овај процес текао много теже у поднебљима где је живот у племенским и родовским заједницама још био актуелан, те да је у овим условима и само прихватање хришћанске вере пратио један дух релативног колективизма.

Сведочење "Прокатихезе" Св. Кирила Јерусалимског наводи много природом условљених мотива за ступање у Цркву, али одише јасним ставом да садржај хришћанске вере ослобађа овако мотивисане катахумене њихових првобитних намера. Стога свако ко не чује Божју Реч, и не буде рођен Духом Светим, наликује детету које ништа није видело, па не може само ни одлучивати слободно од свог незнања. Са друге стране, садржај новог живота у Христу даје неслушене дарове и сазнања која нико од верних пре ступања у ову Заједницу није могао ни замислити.

Одсуство натурализма и учење о динамичности људске природе у оквиру хришћанског предања уклањају могућност да етичка својства могу одређивати једног појединог човека. Апсолутна по природи несазнајност Бога и одсуство идеје о природној космичкој повезаности умног укидају рационализам и отварају пут искуству ипостасне заједнице као основи сазнања и живота. Исто тако, ако у хришћанској етици сам људски напор није непосредни узрок богопознања, онда постојање хришћанских етичких својстава у човеку (или боље у Цркви), не може бити тумачено другачије него као постојање (поседовање) заједничких енергија (или како то каже Св. Апостол Павле - плодова) Духа Светог, енергија у којима смо као људи исти а не различити. Самим тим искуство Цркве сведочи о томе да различитост (посебност постојања) у контексту есхатолошког може постојати само у постојању међусобног односа љубавног (пре) познавања, односно у заједници, онако како је то својствено Светој Једносушној Тројици. Овиме је хришћанско предање коначно стало на пут индивидуализацији.

Коначно, у догађају Васкрсења Христовог, обједињује се етичка слобода са оном најдубљом, онтолошком, која је коначни циљ све ове потраге за истином бића и једини здрави темељ осећања егзистенцијалне остварености.

Уместо античког троугла "натурализам - рационализам - индивидуализација", хришћанско предање предлаже тријаду: "заједница као основ постојања - заједница као извор сазнања и спасења - заједница као начин постојања".

Одлике хришћанске етике за разлику од оне античке јесу:

1. уместо протолошког утемељења - есхатолошко утемељење у протолошком назначењу: потиче из ванвременског, долази из будућности и не темељи се на природи, већ на њеном узроку - Богу,
2. уместо статичности - динамичност: не карактерише човека као датост, већ га уводи ка савршенству,
3. уместо репресије природе, неког њеног дела или заједнице, афирмише појединца кроз његово учествовање у љубавној заједници, односно кроз опит егзистенцијалне остварености.

За разлику од античког предања, хришћанско предање је понудило човеку опит благодатног искуства у коме се онтолошко и етичко сједињују. Питања складности света, обједињености постојања, слободе и теодикеје, која су потресала античке умове сада постају излишна, а слободно прихваћена заједница, реални опит есхатолошког и одсуство репресивности искључују латентну могућност деградације вредности и осећај некакве репресије може у оквиру хришћанског предања изазвати само одступање од Христа, закривљавање Његовог лика, те напуштање оних основних постулата хришћанског предања, које у коначној инстанци обнавља страсну повезаност за овосветско, као и одсуство Богопознања. Истинити садржај ове деградације јесте обнова античке унутарсветске природно - теоријске спознаје, која у себи носи стару поставку: натурализам - рационализам - индивидуализација. Ово се догодило у оквиру западног предања.

ИСТОРИЈЕ СЕ ПРОЖИМАЈУ

са ЉУБИШОМ РИСТИЋЕМ

Љиљана Костадиновић

* Радо говорите да је бављење професијом редитељ велика животна привилегија. Редитељ - ко је заправо он?

То што сам редитељ је велика животна привилегија, привилегија да се, пре свега, бавим оним што волим, оним што сам желео. По неком мом прорачуну, једва да десетак промила људи на свету могу да се баве оним што желе, а још мањи је проценат оних који су почели да се баве оним што желе, а и даље то воле. Зато мислим да сам привилегован. Посебна привилегија редитеља је његова основна функција. То је човек који се увек у сваком новом пројекту бави новом материјом, живи један богат живот, јер стално размењује мишљење са новим људима и долази у додир са новим идејама. Та свежина сусрета и доживљаја мени омогућују да никада нисам био на годишњем одмору, јер, немам потребу. Ја не лупам печате на шалтеру од осам до три, па онда једва чекам двадесет дана да променим једноличан живот. Мој живот је од раног јутра до касне вечери испуњен стално новим стварима.

Све ово сам испричао само због једне ствари: теме игре. Човек је биће које је предодређено да се игра. Оно је хомо луденс. Човек мора да иживи своју потребу за игром. Игра је стваралачка. Игра је комбинаторика. Игра је комбиновање постојећих елемената да би добили нешто ново.

* Велите да у сваком човеку, дубоко у његовој души,

лежи стваралац. И да у свакој игри има пуно позитивног. Но, она може бити и деструктивна?

Као у свим играма има добро организованог. Некад смо играли жандара и лопова. Увек су постојали каубоји и Индијанци, жандари и лопови, увек је постојало неко поштење и неко непоштење и увек се борило кроз њих. Ако успемо да игру доведемо до тога да поштење и добри момци побеђују, ако успемо да постигнемо неке принципе вестерна и америчког хепаиенда, не треба од Америке све

РАЗГОВАРАЊЕ

добацити треба од ње нешто и учити, мислим да бисмо добили и позитивну игру и позитивно решење. Деструкција је исто урођени елемент код човека. Дете прво што проба је да растури играчку. Мислим да то није сува деструкција и потреба за уништавањем. То је знатижеља да се види шта је изнутра, шта је то што играчку покреће, шта је то што има иза оне површине. Та деструкција исто може да постане креативна, ако је усмеримо да после тог растурања играчке, дете, а касније човек, поново састави играчку, можда на још лепши начин.

* А деструктивне игре маторих? Има ли ту границе? Умели наш народ - да се игра?

Ако мислите на деструктивне игре маторих, које нас сада опседају, ако мислите на рат, на убијање, на геноцид, на тлачење људи то више нема везе са игром. То је оно што преовлада у човеку у једном моменту кад изгуби мерила игре и кад не зна где је граница, где треба стати. Ми обично кажемо "кад људи поживотиње". Животиње никад нисам видео да се тако међусобно убијају као људи. Чак и кад убија другу врсту ради исхране, животиња чини то у најкраћем могућем поступку, а не садистичким мучењем и уживањем у мукама. Животиња то обавља најнормалније, зато што мора да преживи, да се прехрани. Човек то ради из сулудог задовољства, због сулудих идеја иза којих нико паметан не стоји. Те идеје су само сулуде амбиције других. Он нема више везе са игром.

Игра има своје границе. Зато кажем да је игра озбиљна, јер има своја правила. Зна се докле се може ићи, где се мора стати, где се мора противник поштовати. Мене страшно интригира зашто смо ми народ склон уметничким амбицијама, генски има талента за игру, воли да се приказује, показује, весело народ, јер живи под једним веселим сунчаним, богатим поднебљем, народ богат, ја мислим да смо ми не сиромашна земља, како су нас учили, него богата, одакле губитак потребе за игром код таквог народа? Мислим да смо изгубили поштовање према играчима, правим играчима.

* А како се Ви играте?

Пресвега тако што покушавам да елементе игре унесем у своју професију. Постављам етапне задатке. Чак и кад ходам улицом, постављам неке принципе, да не згазим, рецимо, границу ивичњака, стајем у коцке, у раду покушавам да што више измаштам елементе игре да би други уживали, до драстичних ствари, до разног сакупљаштва. Ја сам у томе сваштар. Не говорим о колекционарима манијацима, који троше милионе долара за неку маркицу да би били неко у друштву, да се каже он има ту марку. Може се свашта скупљати. Све може. Само у свему томе треба наћи и неку систематику. Може се играти са биљкама, може се играти са кучетом, може се наћи милион начина до оних и виших облика игре, као што је дружење са књигом, са добрим филмом, позоришном представом, са праћењем концерата, па чак и тамо где тога нема може се нешто направити. У све културно-уметничка друштва, како их ми овде зовемо, аматерска дружења уопште нису појам младости. У свету је то појам старијих особа, које се скупљају да свирају. То је сасвим нормална појава. Нису то неки чудади. Само

је код нас извитоперен појам да у културно-уметничком друштву треба само клинци да се иживе. У свету постоји појам кућног, породичног музицирања, спремања драмских представа, малих прослава; значи, игра увек ствара.

* Уме ли редитељ да буде и - гледалац? С ким се тада радо поистовећујете? Јесте ли икад - неко други?

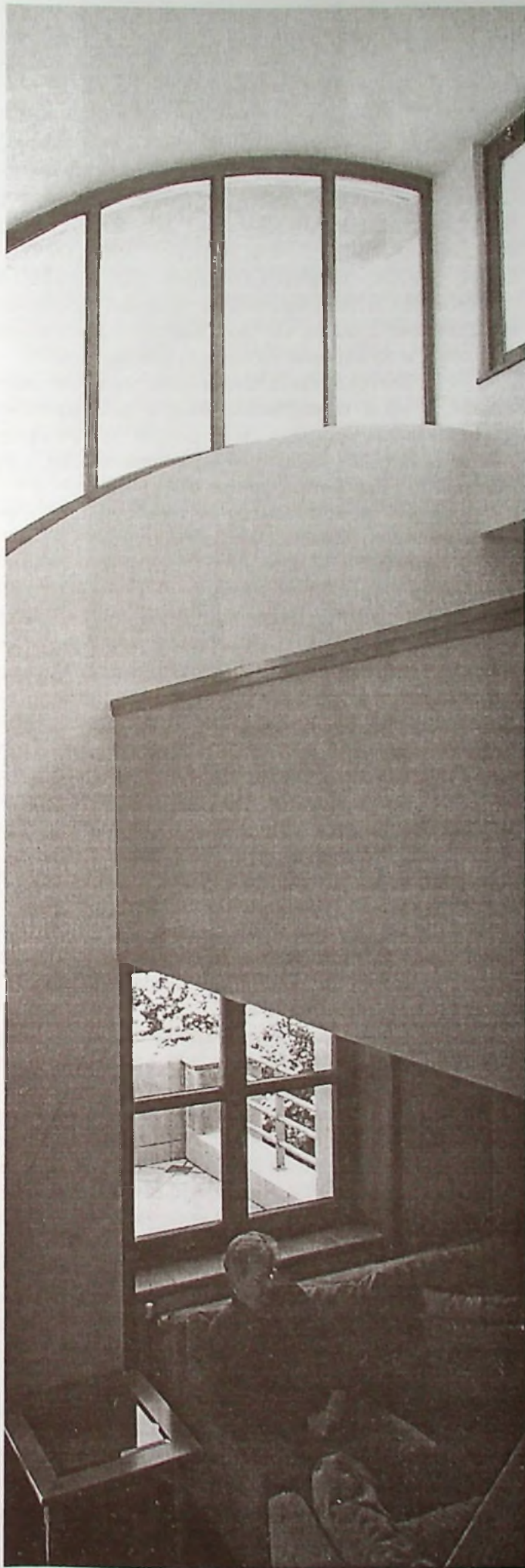
Код мене је мало теже раздвојити музику, литературу уопште, уметност, као неки посебан доживљај. Мени је то саставни део професије. Познавање литературе и музике мени је предуслов да радим. Нисам типичан пример, али поред тога, у моментима опуштања могу да се посветим и доброј књизи и добром филму и добром концерту, да будем обични конзумент, гледалац. Могу да одем и да слатко навијам за Индијанце у филму или да заборавим како је кадриран, са које стране. Дакле, момент опуштања је у ствари момент маштања и поистовећивања са неким јунаком, покушај да се тај јунак игра. Мени је остало да навијам за Индијанце из клиначких дана. Увек сам хтео да будем Винету, никад Олд Шетерхенд. Поистовећивање са неким јунаком је исто елемент игре. Прерушавање, преузимање туђег облика, покушај да и ми будемо нешто лепо и поштено, храбро, јуначки, као неки други - све је то игра. Игра није привилегија интелектуалаца, нити је услов за играње неки посебан интелектуални ниво образовања. Играти се може са свиме. Може се правити од кукурузовине мала воденица која ће се вртети на потоку, може се гајити цвеће. Моја неписмена бака је са цвећем разговарала. Она је тврдила да има посебан однос са цвећем. И заиста, њено цвеће је било богатије и лепше него наше цвеће, које смо онако само успут заливали. Може се играти и са животињама.

Може се придружити и деци и понекад се играти са њима.

* Не можемо, а да Вас, на крају не питамо - је ли Вам недостаје Југославија?

Не само ја, него многи људи од Словеније до Македоније чекају тренутак када ће бити могуће поново радити заједно и сви смо изгубили своју публику на другим странама, сви смо ми сужени на неки много мањи простор, свима нама то не одговара. Веома је мало људи у позоришту бивше Југославије којима та ситуација одговара. Веома је мало оних који су било како томе допринели. Позориште је као област друштвеног живота веома мало умешана на начин доприноса у прљавштине ове наше текуће историје. Свих ових година у великој већини часно смо се држали, веома ретко подлегали шовинистичким страстима. Већина позоришног света у нашој земљи то схвата као ужасну несрећу и чека да то прође. И тако је заиста од Љубљане до Македоније. Сав нормалан свет у позоришту, а то је огромна већина, има и много порука и наговештаја и сасвим јасних знакова и чека да све то прође. Не мора бити иста држава, али је то увек један културни простор, јер тако је једино природно; сви смо ипак људи са сродним језицима, историјама, културама. Ти језици, те културе, те историје се прожимају, преплићу и само болесни људи желели би да те ограде буду што више, да се преко тих граница не може проћи, да се сва радозналост за другачије и за друге укине. Има и таквих, али у позоришту мање него у другим областима живота, а међу позоришним људима вероватно најмање.

Лето 1994.

**Срђан
Димитријевић**

ОДБРАНА ГРАДА

Списи

**Јавни оквир и
интереси Лесковчана**

ОД ЦЕНТРАЛИЗОВАНЕ КА МАНДАРИНСКОЈ ДРЖАВИ

Догодило се очекивано. Партократски уставотворци наставили су да узимају данак у грађанским слободама у Србији. Овог пута **НА УДАРУ СУ СЕ НАШЛЕ ЛОКАЛНЕ СЛОБОДЕ**, а пре свега слобода територијално-политичког организовања, слобода политичког избора и деловања и слобода укључивања у тржиште насељених места. Усвајајући нови сет локалних закона, поменута петостраначка скупина још једном је демонстрирала самовољу и некомпетентност, па и својеврсни аутизам за све што би водило модернизацији управљања овом земљом. Уместо одлучног и толико потребног искорачка ка децентрализацији кроз јачање места и улоге локалне самоуправе, **ГРАЂАНИ СУ ОСТАВЉЕНИ НА МИЛОСТ И НЕМИЛОСТ ЈЕДНОГ, У ОСНОВИ МАНДАРИНСКОГ СИСТЕМА ЛОКАЛНЕ ВЛАСТИ**, чија се суштина огледа у следећем:

1. Све се заснива на магијској представи да ће врлина носилаца централне власти и њихових локалних испостава (мандарина) одржавати ствари у најбољем реду. Уколико се то не деси и ствари крену лоше, онда је најважније не дозволити да се узнемире духовни претка. Питања типа **"КОЛИКО ТО НАМА ТРЕБА ДА БУДЕ ГОРЕ, ДА БИ НАШИМ ПРЕЦИМА НА КОСОВУ БИЛО БОЉЕ?"** најстроже су забрањена.

2. Носилац локалне власти (мандарин) представља локално недодирљивог члана посебног друштвеног слоја. Он стиче свој положај тако што полаже испит из обожавања носилаца централне власти и познавања прошлости. Када ствари на локалу крену лоше, он има задатак да још боље савлада градиво из поменутих испита. Основни принцип његове владавине на локалу гласи: **"НЕКА СУ НАМ ЖИВИ ПРЕЦИ!"**

3. Седиште централне власти је свето. Свака будала из тог места вреди више од најпаветнијег становника било ког другог места мандаринске државе. **КАД ГОД У СВЕТОМ МЕСТУ ЊЕГОВИ УПРАВЉАЧИ ПРИЛЕГНУ ПОСЛЕ РУЧКА, МАНДАРИНСКА ДРЖАВА ОСТАНЕ СИРОМАШНА ЗА ПОНЕКУ ОБИЛАЗНИЦУ, ТОРАЊ, АРЕНУ ИЛИ ХРАМ.**

4. У мандаринској држави не постоје грађани. Постоје носиоци централне власти, њихове локалне испоставе (мандарини) и локална марва. У мандаринској држави периферија је све што није свето седиште централне власти, без обзира на то колико и само свето седиште централне власти представља својеврсну периферију. Иначе, **НОСИОЦИ ЦЕНТРАЛНЕ ВЛАСТИ СУ САМО РОЂЕНИ ЛОКАЛНО - ОНИ ЖИВЕ, ЗАРАЂУЈУ И УМИРУ ЦЕНТРАЛНО.**

Уколико треба тражити симбол настајуће мандаринске државе, онда је то, сасвим извесно - Лесковац.

Некоме ће се можда учинити да би то требало да буде Београд, међутим, није тако. **БЕОГРАД ЈЕ САМО ОБИЧНО СВЕТО СЕДИШТЕ ЦЕНТРАЛНЕ ВЛАСТИ, НАЈПРИВИЛЕГОВАНИЈЕ НАСЕЉЕНО МЕСТО НА СВЕТУ, РАСАДНИК МАНДАРИНСКОГ ДУХА, НАРЦИСОИДНА ПЕРИФЕРИЈА ЕВРОПЕ И СЛ.** Али Београд не може да буде симбол мандаринске државе, све док постоји један овакав Лесковац, и то најмање из следећа два разлога:

1. Београд представља само седиште централне, а не и мандаринске власти (мандарински градоначелник Београда се не рачуна, јер он представља политичку израслину централне власти, а не мандарина у правом смислу речи).

2. По новом Закону о територијалној организацији Републике, **ЛЕСКОВАЦ ЈЕ ОСТВАРИО НАЈВЕЋУ СТОПУ РАСТА МАНДАРИНИЗАЦИЈЕ У ОДНОСУ НА СВЕ ОСТАЛЕ ГРАДОВЕ У ЗЕМЉИ.** Док су Ниш, Крагујевац и Нови Сад стагнирали на овом плану, Лесковац је обезбедио прелазак целе мандаринске општине са 140 села, три варошице и једним градом у јединствени мандарински град Лесковац. Истине ради, ваља рећи да је овде реч само о дневној мандаризацији, будући да 75 одсто становника оваквог града спава на селу. Мандарин новоустановљеног града Лесковца има неограничени потенцијал да се, путем градских општина, размножава у виду стварања невидљивих, само њему знаних мандаринчића, те да на тај начин акумулира мандаринство до неслућених размера.

Поред ова два, могло би се рећи, главна разлога, због којих би Лесковац требало да представља симбол мандаринске државе, постоји и неколико додатних:

а) Пре свега, овдашњи мандарини (ранији, актуелни и потенцијални) имају бољи успех на испитима из обожавања носилаца централне власти од било ког припадника овог слоја из других средина. Они су се специјализовали у тзв. губитничком обожавању, чија је суштина да се прилика за изражавање обожавања ствара тако што обожаватељ **СВЕСНО УПРОПАШЋАВА СВОЈУ СРЕДИНУ**, како би себе довео у позицију да велича врлине обожаваног бића као једино спасоносне. Широка и квалитетна база Лесковца, када је у питању губитничко обожавање ствара се већ четрдесет година и, у том смислу, она представља својеврсну компаративну предност ове средине.

б) Сем територијским знањем, лесковачки мандарини располажу и изузетним искуством када је у питању развој оваквих друштвених односа. Већ небројено пута они су били у ситуацији да људи око њих почну да узвикују **"Цар је го!"**, зато што цар и јесте био го. Међутим, уместо да поверују својим очима и прикључе се осталима, они и сами почну да се скидају из солидарности са обожаваним бићем. Недавно се

актуелни министар за мандаринистику, образлажући већ поменути сет локалних закона, појавио РАЗГОЛИЋЕН У НЕЗНАЊУ И КОНТРАДИКТОРНОСТИ. Испоставило се да оно што је знао о односу између града и градских општина представља разлог за укидање, а не за успостављање статуса града у Србији. И шта се догодило? Док су сви који су могли да виде узвикивали "Министар за мандаринистику је го!", лесковачки посланички припадници култа централне власти не само да су ћутке солидарно разголили у централистичкој скупштини, већ су законски обавезали и све припаднике своје средине на живот у разголићености. Дакле, живећи у новоустановљеном "граду Лесковцу", овдашњи житељ мораће да покрене иницијативу за издвајање града Лесковца у самосталну општину Лесковац, да би уопште могао да види да се налази у граду Лесковцу. У супротном, он ће мислити да се град састоји од пашњака, ораница, септичких јама, макадама, кривудавих улица, јаркова и разбацаних кућа.

Све ово показује да претварање централизоване државе у мандаринску представља упокојавање грађана; униформисање локалних заједница и њихово конзервирање у комунализам; апсолутизацију централне власти; негацију аутономних облика

различитих друштвених група, пре свега територијалних; успостављање нерационалног управљања јавним сектором; друштвену регресију и разарање личног и социјалног интегритета.

С друге стране, транзиција централизоване државе у децентрализовану, на основу јачања места и улоге локалне самоуправе, представља оживљавање грађана; успостављање организационог плурализма, тј. признавање одлика аутономије свакој групи која се организује ради заштите и остваривања сопствених интереса; друштвени прогрес; ослобађање локалних различитости у функцији развоја; успостављање ефикасног управљања јавним пословима на свим нивоима и подршку развоју личног и социјалног идентитета.

Свако за себе у прилици је да одговори на једноставно питање: КОЛИКО ИМА ИСТИНЕ У ТОМЕ ДА ЈЕ ДРУШТВО НАСТАЛО ИЗ ПОТРЕБЕ, А ДРЖАВА (МАНДФАРИНСКА) ИЗ ПАКОСТИ?

САМОДОПРИНОС(ИТЕ СЕ)

ЗА БЕОГРАД!

*(Поводом интервјуа са г-дином Ђиласом
- Политика од 28.12.2008.)*

Дирнути смо и просветљени катарзичном предбожићном посланицом градоначелника Београда и Патријарха српске локалне самоуправе, г-дина Ђиласа. Схватили смо, Србија је дефинитивно затруднела са Београдом и не сме јој се, ни по коју цену, дозволити да прође попут Георгине.

Јасно, и свршеночинска локална привилегија са 50 одсто за Београд од приватизације његових предузећа је недовољна. Досадашњих 5 одсто било је прихватљиво за Београд, док је Београд могао да учествује у подели оних 95 одсто, добијених од приватизације добрих српских предузећа. Сада, када је за приватизацију преостао само шкарт, и ових 50 одсто је премало.

Очигледно, Министар за (економију и) регионални развој у земљи без региона је то на време увидео. Не сме се дозволити да неразвијена Србија може више од онога што Београд хоће. Јер ће се испоставити да Београд не може оно што ће нова привилегија покренути нови талас очајника пут Београда. Њему је важно да спроводи политику равномернијег територијалног развоја у оптималним границама Делте.

Свакако, дани су божијег мира. Предбожићни посланичар, г-дин Ђилас то веома добро зна. Зато позива на коректност, рачунајући да ће му некоректност бити опроштена. Да ли ће?

Води се као град, а није град. Воде га као село, а није село. Статус му је градски, а адреса сеоска. Воде га села, а подводи главни град.

Статусграда састоји се од града без статуса града и села са статусом града. Град без статуса града финансира села са статусом града. Села са статусом града управљају градом без статуса града. Перспектива града без статуса града је да постане село са статусом града. Перспектива села са статусом града је да добије статус подводача главног града.

Селу са статусом града следује статус градске општине. Граду без статуса града следује власт сеоског статуса града.

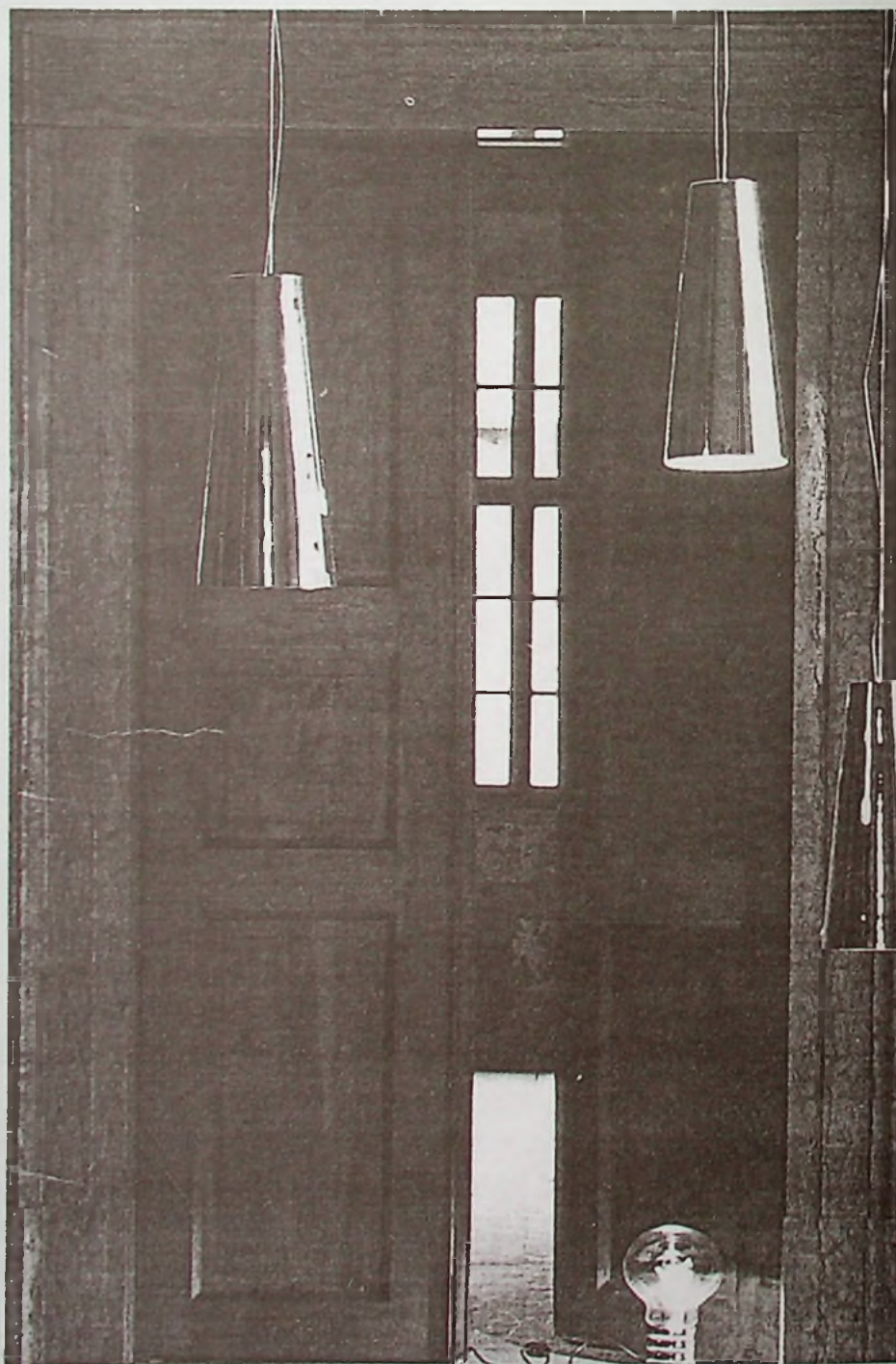
Статус града представља замену за општину без посебног статуса. Статус градске општине представља додељивање статуса без општине.

Власт сеоског статуса града представљена је градоначелником из центра града без статуса града. Град без статуса града не представља нико. Градоначелник из центра града без статуса, седећи у градској празнини, размишља о сеоској садржини.

Када би град без статуса града добио статус самосталне општине, статусна празнина прерасла би у људски статус. Када би села са статусом града добила статус самосталних општина, подводачи главног града би остали без статуса, а грађани села би добили људски статус.

ТУРВОГРАД

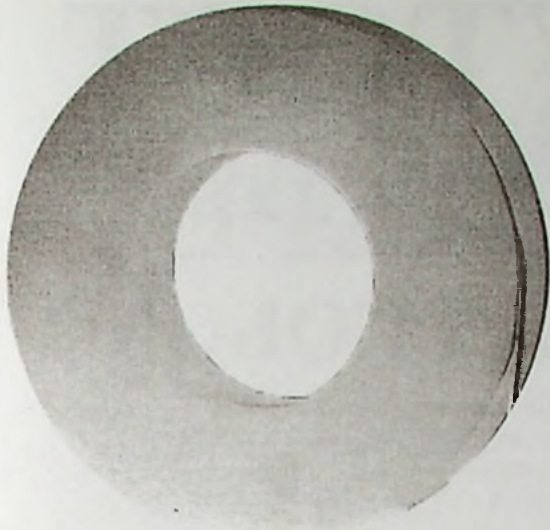
ЛЕСКОВАЦ

У Лесковцу, 13.07.2008.

РАЗМНОЖАВАЊЕ

НУЛА

Један несувисли апартчик, који ће једино по томе остати упамћен у протеклој години свог министровања, руководиће и надаље основном друштвеном полугом процеса децентрализације у Србији: Министарством за државну управу и локалну самоуправу. Наравно, реч је о врлом господину Милану Марковићу.

Након министровања господина Зорана Лончара овим ресором, чинило се да је свакоме у овој земљи, па и њеним политичарима, морало да постане јасно како се нулом не множи. На жалост, испоставило се да није тако. Наставак министарског експонирања господина Марковића, осведоченог обожаваоца лика и дела господина Лончара, представља чињеницу која то недвосмислено потврђује.

Свакако, овде се, већ по себи, поставља питање: откуда тако аподиктичан став о размножавању нула на српској политичкој сцени? И свакако, овде се, већ по себи, намеће и одговор:

1) Познато је да је господин Марковић експонент политике која је, креирајући и усвајајући последњи Устав Србије, игнорисала друштвену потребу за регионима, вишестепеном локалном самоуправом и суштинском децентрализацијом. Тиме је ова политика, заједно са поменутиим господином, ускратила могућност људима свесним својих локалних и регионалних потреба и циљева, да буду уважени као независни извори људске активности, као ентитети са сопственом вољом према којој ће се управљати. Тиме су људи у овој земљи сведени на патернализоване хуманоиде, штићенике централне власти, предмете владавине, оне које треба обликовати и водити зато што нису досегли пуну људскост, зато што нису у стању да сами одлучују о себи. Подразумева се да је поменута политика, заједно са поменутиим господином, потпуно занемарила чињеницу да су грешке које човек може да почини када се оглуши о савете и упозорења заправо безазлене у односу на оне које настају као последица овлашћења других да га натерају на нешто што је по њиховој процени добро. Подразумева се, такође, да су очекивања да ће господин Марковић бити успешан на челу државног ресора за децентрализацију - равна нули, тј. свде се на она која би се, на пример, добила постављањем господина Велимира Илића на чело Комисије за борбу против корупције.

2) Патерналистичка власт гледа, а не види. Господин Марковић гледа у Србију, а не види да од њених 4.705

насељених места, свега неколико процената чине градови, док су остало села. Зато и не зна да је грађанима Србије потребнији статус припадника сеоске, него градске општине.

Патерналистичка власт слуша, али не чује. Господин Марковић слуша Србију, али не чује њене грађане када негодују због територијалне поделе установљене по мери политичког стада, а не политичког друштва; када упозоравају да од свих западних друштава само Луксембург има мањи број општина (118) од Србије, али и 30 пута мању територију и 19 пута мање становника од ње; када се (као 13.000 потписника грађанске петиције из Лесковца) буне против апсолутистичке државе која третира као једну територијалну јединицу 140 села, 3 вароши и град од 65.000 становника (Лесковац). Додуше, можда ће господину Марковићу све ово постати много јасније, ако господин Александар Вучић, кандидат радикалне околине Београда - постане градоначелник Београда.

Патерналистичка власт поседује ум, али не поседује разум. Господин Марковић умује о децентрализацији, али не размишља о томе зашто једна општина у свету обухвата, у просеку, између 3, 4 и 7 насељених места, а у Србији скоро 28. Зато господин Марковић не разуме зашто је разумно да једна општина буде израз слободне воље локалне заједнице, а не државе.

“Патернализам је највећи могући деспотизам”, речи су великог филозофа Имануела Канта”. И то не зато што би се у оваквом друштвеном односу објекти угњетавали више него у голој, непросвећеној, бруталној тиранији, већ зато што се у таквом односу вређа моја представа о себи као у људском бићу, решеном да води свој живот у складу са сопственим циљевима”. Господин Марковић није филозоф и не треба му замерити што ово не зна. Међутим, као политичар би морао да зна да данашња територијална подела Србије представља продукт политичког обрачуна са грађанским друштвом, тј. продукт свеопште патернализације друштва. Као таква, ова подела не може представљати основ европеизације Србије; основ за модернизацију њеног управљања државом и друштвом; основ њене децентрализације. Ова подела, по својој суштини, представља страно тело у ткиву грађанског друштва. Онај ко рачуна са оваквом поделом, као што то упорно чини господин Марковић, заправо множи друштвене потенцијале нулом, свдећи на тај начин и себи и нас на нулу.

У Лесковцу 10.07.2008.

ЗАБРИНУТОСТ ЗА ЈАВНИ ИНТЕРЕС, ТЈ. НАРИЦАЊЕ НАД СОБОМ!

П рича о неконтролисаној запошљавању у локалној самоуправи широм Србије све више поприма форму уносног колективног лamentsирања политичара и аналитичара над злехудом властитом судбином, безнадежно нас удаљавајући од размислања о суштини и разлозима због којих смо дошли у ситуацију да се уопште бавимо тиме (видети: "Уводник", М. Бркић, "Политика" 13.02.2009.). Можда ће наредних неколико реченица допринети да дежурне нарикаче и нарикачи бар мало застану, макар само да би узели ваздух:

1. Зашто се упорно прозива само (или превасходно) локална самоуправа, када заправо главни проблем лежи у државној управи? Ови први се само угледају на ове друге, који су измислили неговање паразитизма као начин опстанка на власти. Шта више, ових других има читавих 30 одсто више у односу на ове прве (и то не рачунајући запосленост у преосталом јавном сектору).

Да ли је можда разлог свему овоме свесни или несвесни покушај да се од очију јавности сакрије територијални аспект проблема непродуктивног запошљавања у јавном сектору? Наиме, они други су највећим делом запослени у Београду, а ови први су размештени широм Србије. Конкретно, поставља се суштинско питање: шта би политичари и аналитичари радили када би се њихове жене, тетке, стричеви, сестрићи и комшије нашли међу хиљадама, десетинама хиљада прекобројних административца из јавног сектора, већином смештених у главном граду о трошку грађана целе Србије? И сасвим конкретно, намеће се логичан одговор: боље је ламентирати над запосленима, него делити плату са незапосленима!

2. Зашто се нико не запита о томе да ли ће се ништа променити у главама локалних кабадахија, чак и ако се законски онемогући непродуктивна "административна запосленост" на локалном нивоу? Свакако да не. Јер, није суштина у томе шта они хоће (они ће и под но-

вим законима налазити начина да запосле своје миле и драге на одговарајућим местима). Суштина је у стварању услова да грађани могу да контролишу оно што дотична господа раде! А то је оно што ламентатори свесно или несвесно игноришу.

Они не желе да виде да је грађанин Србије, у политичком смислу, скоро 30 пута удаљенији од своје локалне власти у односу на грађанина Грчке, Француске или Чешке; 20 пута у односу на грађанина Швајцарске; 10 пута у односу на грађанина Шпаније или Аустрије! Они неће да схвате да смо ми створили систем наполеоновске локалне власти, која грађане не признаје као политичку чињеницу и где је прекомерно запошљавање логична последица нелогичног стања ствари у овој области.

Да бисмо се ослободили оваквог баласта, најпре се територијалне јединице морају смањити и свести на ниво корисних и ефикасних димензија. Но, за ламентаторе тек тада почиње прави пакао. Јер, грађани ће можда пожелети да осим локалне, почну да контролишу и оно што ради централна власт, наиме, да се питају колико се пара за заједничку класу одузима од њихових локалних заједница? На основу којих критеријума се одлучује о локалном усмеравању ових средстава? Зашто њихове властите паре морају преко главног града да путују до њих? Зашто све државне и јавне функције морају да буду смештене у главном граду? Долазимо до оне тачке у нашим размислањима када се испоставља да је територијални аспект централистичке власти питање свих питања и свих нарација над судбином ове земље. Одговор је једноставан, али се не чује од вапаја за губљењем територијалних привилегија политичара и аналитичарта из главног града.

18.02.2009.

Срђан Димитријевић, рођен јуна 1951. године у Лесковцу, у породици којој садашњост није одузимала прошлост, нити будућност замењивала садашњост. Ожењен, отац Огњена и Иве. Завршио лесковачку Гимназију и Економски факултет у Нишу. Због супростављања туторству над Лесковцем, осамдесетих година смењиван и од Стамболићеве и Милошевићеве политичке гарнитуре, као директор Завода за планирање и као председник Извршног савета Општине Лесковац. Оснивач и потпредседник удружења грађана "Лесковачки круг" (од 2003. године). Оснивач и председник Асоцијације грађанских организација Покрет за Лесковац (од 2008). Покретач и организатор грађанске иницијативе за територијално уређење Општине Лесковац, коју је подржало преко 13000 потписника. Објављивао у листовима и часописима (Данас, Време, НИН и Економска политика).

Међу најновијим издањима, "Филекс" овога пута издава једну монографију, песме у

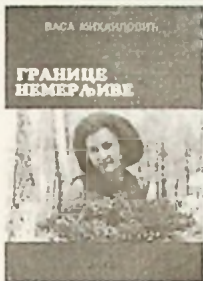
прози и песничку књигу тројице аутора пореклом са југа Србије.

Укратко, дакле:

Милан Д. Симоновић
**ЦРКВА УСПЕЊА
ПРЕСВЕТЕ
БОГОРОДИЦЕ**
монографија
54 стр.
формат А5

Несумњиво драгоцен прилог духовности народа поднебља Југа Србије, ново дело Милана Д. Симоновића, надахнутим текстом и обиљем ликовних прилога, указује на положај и старост цркве Успења Пресвете Богородице у селу Мртвица, на левој обали Јужне Мораве и средишњем простору Грделичке клисуре.

Васа Михаиловић
**ГРАНИЦЕ
НЕМЕРЉИВЕ**
песме
84 стр.
формат А5

Филекс је имао задовољство да издавачки подржи и објави ново дело једног од најзначајнијих интелектуалаца, професора универзитета и књижевника у нашем расејању, Васа Михаиловића, недуго после књиге *Скијџица и друге њриче*. Реч је о избивању лирског јунака преко граница немерљивих, до универзалних и метафизичких, у духовном дослуху са књижевним мотивом *мртве драге*, њој у спомен, нашој књижевности на дар.

Новица
Величковић -
Позни
**ОДЈЕЦИ
ЖИВОТА**
песм
154 стр.
формат А5

Одјечи живота истовремено су и одјечи љубави у обимној књизи песника Новице Величковића Позног, коју је Филекс објавио са препоруком рецензента Јовице Стојановића а. Књига несумњиво сва остварена на песничком надахнућу једног меланхолика, изузетно емоционалних набоја и многих упита које песник, како је већ примећено, поставља себи и читаоцима.

САДРЖАЈ

Татјана Делибашић: <i>Унутрашњи човек</i>	2	Владимир Вукашиновић: <i>Прости нам господи</i>	18
Небојша Деветак: <i>Балкан</i>	2	Миодраг Драган Здравковић: <i>Привид за вид</i>	22
Гојко Ђого: <i>Клупко</i>	3	Дејан Дабић: <i>Крила филмске жудње</i>	22
Ђорђо Манагели: <i>Игре</i>	4	Сунчица Денић: <i>Исаија</i>	23
Милорад Ђурић: <i>Смрт морског царевина</i>	8	Александар Б. Лаковић: <i>Питање идентитета</i>	24
Горан Станковић: <i>Аутобиографија</i>	9	<i>Савремена Бугарска поезија</i>	26
Мирослав Цера Михаиловић: <i>Књижевни час</i>	12	Зоран Филиповић: <i>Есхатолошка стварност цркве</i> ..	28
Милан С. Димитријевић: <i>Електрификовао Лесковац Ђорђе Станојевић</i>	11	Љиљана Костадиновић: <i>Разговор са Љ. Ристићем</i>	31
Надежда Стојковић: <i>Књижевност, историја, лични и национални идентитет</i>	13	Срђан Димитријевић: <i>Одбрана града</i>	33
		Ликовни прилози: Боро Рудић.	

УСПЕЊА

ISSN 1452-9122

Издавач **FILEKS** - Лесковац, Учитеља Мите 8,
тел/факс: 016/260-649; 260-721,
e-mail: fileks016@yahoo.com;
Оснивач Радисав Филиповић, Главни и одговорни уредник Саша Хаџи Танчић,
Уредник Дејан Ђорђевић, Дизајн корица: Милан Филиповић,
Компјутерска припрема: Филип Филиповић Штампа **FILEKS** - Лесковац,
тираж 300 примерака
Рукописе слати на адресу Издавача; Жиро-рачун: 160-55054-08 Banca Intesa
Цена примерка 100,00 динара. Годишња претплата 350,00 динара
"Успења" финансијски помаже СО Лесковац

FILEKS

izdavačka

izdavačka

kuća

kuća

kuća

VRLO POVOLJNO

Štamparija **FILEKS** Vam nudi:

- KNJIGE
- NOVINE
- GRAFIČKI DIZAJN
- REKLAMNA FOTOGRAFIJA
- VIZIT KARTE
- REKLAMNE BLOKOVE
- KATALOGE
- PROSPEKTE
- NALEPNICE
- REKLAMNE KESE
- BLOKOVSKU ROBU
- POSTERE

